
KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

25. évfolyam 3. szám

2016. március

Tartalom

Könyvtárpolitika

- „Nemzeti kultúra – társadalom, gazdaság, jólét” 3
Fuchszné Benák Katalin: Digitális megőrzés. Tizenötezer dokumentum
a Magyar Elektronikus Könyvtárban. Interjú Drótos Lászlóval 7

Fórum

- Vajda Kornél:** A történettudományi könyvtári gyűjtemények néhány paradoxona 13

Konferenciák

- Arany Zsuzsanna – Jávorka Brigitta – Nagy Andor – Németh Márton:**
Egy hét az oroszlán barlangjában – BOBCATSSS 2016, Lyon 17
Mezey László Miklós: „Semmi sem inspirál úgy, mint az anyaország támogatása”.
A tízéves KaMIKA jubileumi konferenciája Nyíregyházán 23
Répási Ildikó: „Szép, üggytámogató kapcsolat” 24

Napló

- Szalacsi Alexandra:** Szösszenet szakmai konferenciákról 28
Dóra László: Umberto Eco könyvtára 30

História

- Bényei Miklós:** Szabó Károly történetírói munkássága 33

Ényfordulók

- Koncz Károly:** 55 éves a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Irodalmi
analitikus bibliográfiája 41

Perszonália

- S. P. :** Győri György (1924-2016) 43
Horváth Sándor Domokos: Zimányi Magdolna (1934-2016) 45

Könyv

- Bényei Miklós:** Nyitott könyvtár 46
Kéglfi Ferenc: Ex libris és képkultúra 50

From the contents

- Katalin Fuchsz-Benák:* Interview with László Drótos about the Hungarian Electronic Library (3)
- Ildikó Répási:* Support from Hungary for the Hungarian school libraries in Subcarpathia (...)
- Károly Koncz:* 55 years of the analytical catalogue of literature at the Metropolitan Szabó Ervin Library (...)

Cikkeink szerzői

Arany Zsuzsanna, a Pécsi Tudományegyetem hallgatója; *Bényei Miklós*, a Debreceni Egyetem tanára; *Dóra László*, az ELTE doktorandusza, felnőttoktatási szakember (Budapest); *Fuchszné Benák Katalin* könyvtáros, helytörténész, lapszerkesztő (Hódmezővásárhely); *Horváth Sándor Domokos*, a győri Dr. Kovács Pál Megyei Könyvtár és Közösségi Tér igazgatója; *Jávorka Brigitta*, a Könyvtári intézet munkatársa; *Kégli Ferenc*, az OSZK ny. osztályvezetője; *Koncz Károly*, a FSZEK Központi Könyvtárának munkatársa; *Nagy Andor*, a Pécsi Tudományegyetem hallgatója; *Németh Márton*, a Monguz Kft. munkatársa; *Répási Ildikó*, a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola könyvtárának vezetője, a Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárosok Információs Egyesületének elnöke; *Sonnevend Péter* ny. főiskolai tanár (Budapest); *Szalacsi Alexandra*, a Pécsi Tudományegyetem hallgatója; *Vajda Kornél*, a 3K nyugalmazott főszerkesztője

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

**Bartos Éva, Borostyáнинé Rákóczi Mária, Dancs Szabolcs,
Fülöp Attiláné, Venyigéné Makrányi Margit**

Szerkeszti:

Mezey László Miklós

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bánkeszi Lajosné**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítóterv:

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatja az

**Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap**

Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU-ISSN 1216-6804

„Nemzeti kultúra – társadalom, gazdaság, jólét”

Nemzeti kultúra – társadalom, gazdaság, jólét címmel több mint háromszáz fő részvételével rendeztek szakmai konferenciát 2016. január 12-én az Országház Felsőházi teremében, amelyen Balog Zoltán miniszter tartott nyitóelőadást. A meghívottak között kormányzati szereplők, az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) és társmisztériumok, háttérintézmények, civil szakmai, társadalmi szervezetek és kulturális intézménynek képviselői, valamint a kulturális területtel foglalkozó szakemberek és kutatók, piaci szereplők vettek részt.

Előzmények

2014 szeptemberében Hoppál Péter, az EMMI kultúráért felelős államtitkára húsz meghívott szakmai szervezet részvételével létrehozta a Kulturális Alapellátás és Közösségfejlesztés Kerekasztalát. A Kerekasztal eddig három alkalommal ülésezett. A szakmai szervezetek véleménynyilvánításukkal segítettek körvonalazni az alapellátás tartalmát, illetve szervezeti háttérének kialakítását. A projektszintű együttműködések technikai kérdéseinek kidolgozását követően a januári konferencián a tudományos és politikai szaktekintélyek álláspontját ismerhettük meg. Ezek alapján kirajzolódik, milyen szerepet játszhat a kultúra a kormány társadalmpolitikai céljainak megvalósításában, illetve a polgári középosztály megerősítésében.

A konferencia koncepciója

A konferencia a gazdag és sokszínű magyar kultúra vizsgálatában egyetlen témakörre összpontosított: hogyan tud a kultúra hozzájárulni a társadalmi kérdések megoldásához, a gazdasági teljesítmény fokozásához, az életminőség, illetve az ország versenyképességének javításához.

A konferencia fő célja a kulturális ágazat új irányainak és nemzetstratégiai céljainak felvázolása, illetve a kultúra „újrapozicionálása” a társadalom aktivizálása érdekében.

A kulturális intézményrendszer Magyarország egyik legnagyobb intézményrendszere, amely több mint 11 ezer statisztikai egységet foglal magába. Ez a hatalmas, szinte minden településen jelen lévő hálózat képes arra, hogy hagyományos tevékenységei mellett szerepet játsszon a társadalom fejlesztésében, a helyi gazdaság élénkítésében és végső soron a jólét növelésében.

E célok elérése több ágazat együttműködését igényli, de a kulturális feladatellátás kormányzati irányítása vertikális jellegű. A horizontális megközelítés szükségessé teszi az állandó partneri együttműködést. A minisztériumon belül a kulturális ágazat kiemelt együttműködési területe a köznevelés, a felzárkózás vagy a felsőoktatás, a minisztériumon kívül pedig a vidékfejlesztés, az örökségvédelem, az infokommunikációs fejlesztések, valamint a nemzetpolitika és a kulturális diplomácia. Tekintettel arra, hogy a kulturális intézmények – könyvtárak, művelődési házak, színházak, muzeális intézmények – fenntartása számos esetben a helyi önkormányzat feladata, az ágazat a fővárosi, illetve a települési önkormányzatokkal is együttműködik.

A kulturális alapellátás rendszerének működtetésében az állami fenntartók mellett kiemelten fontos partnerek a civil és egyházi szervezetek, amelyek szintén meghatározó szerepet töltenek be az emberek attitűd- és kompetenciafejlesztésében. Az együttműködés lehetőséget biztosít a közös tervezésre, a szinergikus erők kibontakoztatására.

Az előadások témája és felépítése

Az előadások a kultúrának az alábbi négy alapvető funkciójához kapcsolódtak:

A kultúra megtart

A kultúra kiemelt feladatot tölt be a múlt nemzeti értékeinek megőrzésében és megismertetésben, emellett fontos szerepet játszik mindennapjaink alakításában, meghatározza az egyén és a közösség sikerét, „versenyképességét”. A minőség felmutatásával segít a tájékozódásban, ösztönzi a problémamegoldó látásmódot; az emberek viszonyulásának, attitűdjeinek befolyásolásával pedig hozzájárul a társadalompolitikai kihívások sikeres megválaszolásához.

A kultúra felemel

Nemzeti ünnepeinken a kultúra nyújt felemelő élményt, ezzel kiemelve azt a hétköznapi sorából. A kultúra felemeli a leszakadó rétegből azokat, akik felfedezik, kipróbálják és másoknak megmutatják tehetségüket. A kulturális alapellátás kiterjesztésével az egész országot behálózó kulturális szolgáltató helyek és kulturális tevékenységek révén az emberek olyan értékekhez férnek hozzá, amelyek hozzájárulnak az egyén, a helyi közösségek, az egész nemzet emelkedéséhez.

A kultúra összehoz

A kulturális közösségfejlesztés, a közösségi innováció és tervezés a kulturális szolgáltató helyeken, közművelődési intézményekben, könyvtárakban, múzeumokban és az előadó-művészeti intézményekben „összehozza” azokat, akik kulturális értékekre vágyanak, azonos az érdeklődési körük, vagy csupán találkozni akarnak másokkal. Ezáltal nő a társadalmi kohézió és a bizalom. A kultúra közös anyanyelv.

A kultúra gyarapít

A kultúra az alapellátás és a közösségfejlesztés által erősíti a nemzeti összetartozást. Az alapellátás kiterjesztésén és a közösségfejlesztésen túl fontos feladatunk, hogy perspektívát nyújtsunk az alkotók, az előadóművészek, valamint a kreatív gazdaság számára. A kul-

túra gyarapítja azt a szellemi tőkét, amelyre a nemzet megmaradásához és sikerességéhez van szükség. A tömegeből való kiemelkedési lehetőséget jelent a tehetségeknek, gyarapítja a tudást, bemutatkozási, megmérettetési alkalmat biztosít számukra. Kiemeli a sikeres alkotókat és alkotásokat, valamint elismeri és támogatja azokat, így ad követendő példát a fiatal generációk számára, és gyarapítja a nemzeti vagyont. A kultúra versenyképes erő.

Előadók

A konferenciát **Hoppál Péter** kultúráért felelős államtitkár nyitotta meg. A program első blokkjában hangzott el **Balog Zoltán** kultúráért felelős miniszter *A kultúra és a kormány társadalompolitikai céljai* címmel tartott előadása, amelyben megjelölte a konferencia témáját, ismertette a kormány társadalomról alkotott jövőképét, illetve bemutatta a kultúra és a kormány társadalompolitikai céljai közötti összefüggéseket.

Minden előadásblokk előtt egy-egy ismert személyiség beszélt a négy funkcióhoz kapcsolódva saját tapasztalatáról.

Agócs Gergely, a Hagyományok Háza tudományos munkatársa a kultúra megtartó erejéről adott pillanatképet, majd **Lezsák Sándor**, az Országgyűlés alelnöke *A magyarság sorsa, mint feladat – A népfőiskolai mozgalom és a kultúra új szerepe* címmel tartott előadást. Őt **Fekete György**, a Magyar Művészeti Akadémia elnöke követte, aki a nemzeti kultúrának és a nemzet kultúrájának szimbiózisáról beszélt a jelenlévőknek.

Az első blokk utolsó felszólalója **Hoppál Péter** volt, aki a *Kulturális alapellátás, kulturális közösségfejlesztés* témakörben ismertette a kormány társadalompolitikai céljait, és az azok megvalósítása érdekében tett eddigi lépéseket, továbbá összefoglalta a Kulturális Alapellátás és Közösségfejlesztés Kerekasztala munkáját és eredményeit.

Ezt követően **Kálid Artúr** színész a kultúra felemelő erejéről beszélt saját életútja és tapasztalatai alapján.

A második blokk előadói

Hámori József biológus, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja a *Kultúra és egyéni fejlődés* című előadását tartotta meg, ennek középpontjában az önálló gondolkodásra képes, harmonikus személyiség áll, amelynek kialakulásában a kultúrának fontos szerepe van.

Freund Tamás agykutató, a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke *A művészetek által gazdagított belső világ, mint a kreatív gondolkodó képesség közege* című előadásában az érzelmeink, motivációink és az emberiség, mindezeket meghatározó több ezer éves kulturális örökségének együttesét mutatta be.

Granasztói György miniszterelnöki megbízott a *Kultúra és polgári értékek* címmel tartott előadást az európai és a magyar polgárosodási folyamatokról, illetve az értékek változásáról.

A második blokkot **Závogyán Magdolna** kultúráért felelős helyettes államtitkár előadása zárta az államtitkárság által kezdeményezett attitűdvizsgálat eredményeinek ismertetésével (*A magyar járások tudáskörnyezete*).

Talárovics László, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Szegilong polgármestere a kultúra összehozó erejéről beszélt a saját települése vonatkozásában.

A harmadik blokk előadói

Pálinkás József, a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal elnöke *A kultúra innovációja – az innováció kultúrája* című előadásában a kultúra új nézőpontból való megközelítésére fókuszált. A kultúrát olyan szellemi beprogramozásnak nevezte, amely az emberek egyik csoportját megkülönbözteti a másiktól. A kultúra tehát összehoz és felemel, ugyanakkor gondolkodásunknak és viselkedésünknek egyfajta szoftvere is.

Lánczi András, a Századvég Alapítvány Kuratóriumának elnöke a *Társadalmi kultúra* címmel tartott előadást. Ebben a kultúra inspiráló hatásáról és az egyéni képzés, készségfejlesztés fontosságáról és a társadalmi értékekről szólt.

Rókusfalvy Pál kommunikációs szakember és bortermelő a kultúra gyarapító funkciójáról tartott beszámolót az általa megvalósított országos programok tükrében.

A konferencia tanácskozását **Böszörményi-Nagy Gergely**, a Design Terminál Nemzeti Kreatívipari Központ főigazgatója zárta, aki a *Kultúra és gazdasági teljesítmény* címmel tartott előadást a kreatív kulturális ipar és tevékenységek fontosságáról.

A eredményes konferencia zárszavát **Hoppál Péter** tartotta, aki egyben jelezte a résztvevők számára, hogy fél éven belül az elhangzott előadások konferenciakötetben fognak megjelenni.

Emberi Erőforrások Minisztériuma
Kultúráért Felelős Államtitkárság
Kulturális Kapcsolatok Főosztály

Forrás:

<http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/hirek/csak-eros-nemzeti-kulturaval-lehet-megvedeni-az-europai-kulturat>

Digitális megőrzés Tizenötezer dokumentum a Magyar Elektronikus Könyvtárban

Interjú Drótos Lászlóval

A Magyar Elektronikus Könyvtár 1994-ben Drótos László és Moldován István kezdeményezésére jött létre, és 1999 óta az Országos Széchényi Könyvtárban működik. Drótos Lászlóval, a MEK könyvtárosával beszélgetünk, akihez a digitális könyvek előkészítése, ellenőrzése, valamint a tájékoztatás és a rendszerfejlesztés tartozik. Munkájuk elismeréseként 2008-ban a társalapítóval, Moldován István osztályvezetővel megkapták az eFesztivál életműdíját.

Ma már naponta ötvenezer látogatás körül van a MEK forgalma. Az eddig feltöltött dokumentumok száma pedig eléri a tizenötezetet.

– *Mi volt az a fordulópont, amikor elhatározták, hogy életre hívják a MEK-et?*

– Az ötlet még 1993-ban merült fel, nem sokkal az internet magyarországi megjelenését követően. Az első egyeztetések és kísérleti gyűjtemények után 1994. november 1-jén jelent meg a Magyar Elektronikus Könyvtárra vonatkozó *Ajánlás*, ami egyfajta alapítólevelnek tekinthető. Az internet akkoriban még nagyon szövegalapú volt, a képeket is tartalmazó weboldalak épp csak kezdtek feltűnedezni, sőt még az ékezetes betűk továbbítása is komoly technikai problémát jelentett. A magyar felhasználók pedig – kis túlzással – mind ismerték egymást, még csak annyira szűk kör fért hozzá a nethez. De néhány kollégával ráérettünk arra, hogy ez a technológia alapvető változást hoz majd, sok minden mellett, a könyvtárosságban is. Az egyszerű szöveges gopher, majd az azt követő grafikus web publikációs eszközök, vagyis a hálózat már nem csupán kommunikációra és adatbázisokban való keresésre volt alkalmas, hanem a tudás és a kultúra terjesztésére is. Ez vezetett az elektronikus könyvtár gondolatához: a digitális formában megjelenő

tudást és kultúrát gyűjteni, rendszerezni és megőrizni kell, ami tipikus könyvtárosi feladat. Nemcsak a könyvtárak cédulakatalógusait szükséges hozzáférhetővé tenni adatbázisok formájában, nemcsak a gyűjteményüket kell digitalizálni, hanem az internet virtuális világába beépülő, azt szolgáló virtuális könyvtárakra is szükség van. A MEK első webes és 3D-s felülete – akárcsak a lovashintókat utánzó első automobilon – egy valódi könyvtárra hajazott: tájékoztató pulttal, olvasó- és kiállítóteremmel, katalógussal, faliújsággal, sőt még ruhatár is volt!

– Az évek során szerencsére sokan beszálltak a könyvtár építésébe, a gyűjtemény és a szolgáltatás fejlesztésébe. Rengeteg önkéntes személy, de intézmények is. Az első években az *Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program* jelentette a szervezeti és műszaki hátteret, majd 1999-ben megalakult egy közhasznú egyesület is, és még ugyanebben az évben egy önálló MEK Osztály jött létre az Országos Széchényi Könyvtárban, ahol máig a legjobb helyen van ez a legrégebb és legnépszerűbb magyar online könyvtári szolgáltatás. A jelenleg *E-könyvtári Szolgáltatások* nevű osztály a könyvjellegű dokumentumokat gyűjtő MEK (mek.oszk.hu) mellett most már több más részgyűjteményt is gondoz, köztük az időszaki kiadványokkal, folyóiratokkal foglalkozó *Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázist* (epa.oszk.hu) és a képekre szakosodott *Digitális Képtár*ot (dka.oszk.hu).

– *A napokban jelent meg a Magyar Elektronikus Könyvtárban a tizenötezredik mű. Ez mérőföldkő is lehet. Milyen gondolatok fogalmazódnak meg ennek kapcsán?*

– Az első – kicsit ijesztő – gondolat, hogy ez a tizenötezer dokumentum mind átment a kezem alatt, vagyis inkább a billentyűzetem és az egerem alatt, mert minden tételt ellenőrzök feltöltés előtt. Számos digitális könyvnek külön kis története van: szerencsés véletlen, vagy hosszadalmas levelezés, vagy éppen rengeteg munka kellett ahhoz, hogy a MEK-be kerülhessen. Kollégáimmal ugyanis elég sok hozzáadott értéket is teszünk a legtöbb dokumentumhoz, és itt nemcsak a műveket leíró ún. metaadatokra gondolok, hanem szükség esetén javítjuk is a hibás vagy hiányos dokumentumokat, alternatív formátumokra konvertáljuk őket, sőt néha digitalizáltatunk is fontos, keresett műveket.

A kezdetektől eltelt több mint húsz évre visszagondolva az is eszembe jutott, hogy mennyi mindent kellett megtanulnunk menet közben, milyen sokféle számítástechnikai problémával és új technológiával találkoztunk, amelyeket csak folyamatos önképzéssel lehet megoldani, illetve kiismerni. Mi valóban „tanulva csináljuk” a MEK-et a kezdetek óta. Elsőnek lenni valamiben: előny és hátrány is. Könnyebb volt ismertséget szerezni és elérni, hogy az emberek hozzánk kössék az elektronikus könyvtár és könyv fogalmát, ugyanakkor sok mindent nekünk kellett először kitalálni és megvalósítani. Törekszünk is arra, hogy tanfolyamok, előadások formájában továbbadjuk a bevált jó gyakorlatainkat – a téves döntéseinkből levont tanulságokkal együtt – másoknak is, hogy nekik már ne kelljen végigjárni ugyanezt az utat.

– *Ön szerint (arányait tekintve) sok ez a tizenötezer digitális kötet a Magyar Elektronikus Könyvtárban, vagy lehetne több is?*

– Én elsődlegesen, ahogy utaltam is rá az előbb, egyfajta kísérleti műhelynek tekintem a MEK-EPA-DKA hármast, ahol „élőben”, valódi gyűjteményekkel és valós felhasználókkal lehet kipróbálni és részletekbe menően tesztelni az új szoftverek, szolgáltatások, digitális eszközök, szabványok stb. könyvtári alkalmazhatóságát. Ilyen szempontból nem az állomány nagysága és gyarapodási üteme az érdekes, hanem inkább a sokfélesége,

hogy minél több problémával és lehetőséggel találkozunk. Ugyanakkor, bár a MEK gyűjteményének mérete elenyésző még egy városi könyvtárhoz képest is, és a copyright miatt a kurrens sikerkönyveket nem is szolgáltatathatjuk, a havi látogatásszám még mindig meghaladja az egymilliót. Ez azt jelzi, hogy a szaporodó e-könyvesboltok, self publishing platformok, webkettes fájlmeosztók, más e-könyvtárak és repozitóriumok ellenére milyen sokat ismerik és szeretik a MEK-et, internetes skálával mérve hosszú fennállása és stabilitása miatt mennyire beépült az oktatásba és a tudományos életbe is. Ezt mutatja egyébként az is, hogy egyre több szerző és kiadó ajánlja fel a könyveit, és alig várják, hogy megjelenjenek a MEK-ben.

– Úgyhogy igyekszünk lépést tartani az igényekkel, amennyire a feldolgozó kapacitásunk engedi, nem lemondva a már szintén említett hozzáadott értékekről, mert ezekkel tudunk többet nyújtani, mint más források. Fontosnak tartom azt is, hogy legyen együttműködés és munkamegosztás a magyar digitális dokumentumgyűjtemények között – beleértve a határon túliakat is –, mert így nem kell mindenkinek mindennel foglalkozni (a MEK szépirodalomban erős, de például sok a könyvtár- és könyvtörténeti munka is benne). Ugyanakkor a szabványos metaadatokkal megoldható lenne egy országos közös kereső (aggregátor) működtetése, ahol a felhasználók egy helyen megtalálnak mindent. Ilyen integrálási törekvések vannak most is az OSZK-ban, első lépésként a saját digitális gyűjtemények együttes kereshetővé tétele a cél.

– *Egyre több digitalizált és online tartalom jön létre. A kiadók és szerzők kevésbé tudják föl vállalni az elektronikus tartalmak megőrzését. A MEK szerepe egyre jobban felértékelődik a digitális megőrzés területén végzett tevékenységének köszönhetően. Milyen szervezési és technológiai újítást jelent ez a rendszer fejlesztőinek?*

– Nemcsak a MEK fontossága nő a digitális tartalom szaporodásával, hanem a nemzeti könyvtár is, amelynek meg kell oldania ennek a begyűjtését és hosszú távú megőrzését. A MEK csak egy része annak a gyorsan gyarapodó gyűjteménynek, amelybe beletartoznak még az OSZK különböző szervezeti egységeiben digitalizált dokumentumok, a más intézményektől átvett digitális anyagok, a kiadók által kötelepéldányként beszolgáltatott e-könyvek is. Mindezek nagy tömegű, hatékony kezelésére jelentős fejlesztések indultak el az OSZK-ban.

– Én és közvetlen kollégáim csak a nyilvánosan szolgáltatható dokumentumokkal foglalkozunk, és azok közül sem minden típussal. A növekvő igényt jobb szervezéssel próbáljuk menedzselni: a munkafolyamatot lebontottuk részfeladatokra, és mindenki csak néhány ilyen részmunkát csinál, de azt hatékonyan. Szükség esetén persze helyettesíteni is tudjuk egymást. Nagy segítség, hogy a MEK Egyesület keretén belül önkéntesek, vagy – a szponzori támogatásoknak köszönhetően – fizetett külső bedolgozók végeznek el bizonyos munkákat, például az e-könyvek konvertálását, a digitalizált szövegekben előforduló felismerési hibák javítását, a képek metaadatolását vagy a hangoskönyvek készítésének koordinálását. Erre a fajta civil támogatásra a jövőben is számítunk, mert a feladat nagysága folyamatosan nő.

– Egy további lehetőség a más gyűjteményekkel munkamegosztás és integrálódás, amire már utaltam. Ehhez – többek között – szabványos és jó minőségű metaadatok kellene, úgyhogy mostanában leginkább ezekkel foglalkozunk. Például elkezdtünk névtereket használni a személy- és földrajzi nevek esetében. Az egységes és beazonosítható nevek megteremtik a lehetőségét a szemantikus webnek, vagyis az egymással automatiku-

san összekapcsolható szolgáltatásoknak. Ugyancsak az idei év újdonsága a MATARKA (matarka.hu) és az EPA további közelítése egymáshoz. A folyóiratok tartalomjegyzékeit szolgáltató miskolci adatbázis és az OSZK periodika archívuma között már régóta jó az együttműködés, de például az új fejlesztéseknek köszönhetően ezen túl az EPA látogatói már közvetlenül tudnak keresni a MATARKA cikkadatai között, a MATARKA-felhasználók pedig az EPA-ban archivált kiadványok teljes szövegében.

– *Az exportált metaadatok segítségével a MEK digitális könyvei az olyan nagy országos és nemzetközi adatbázisokban is megtalálhatók, mint a MOKKA (mokka.hu), a tavaly indult ELDORADO (eldorado.oszk.hu), vagy az Europaena (europeana.eu). Ez milyen kihívásokat és lehetőségeket rejt a szakemberek és olvasók számára?*

– Ezek is jó példák az integrációra. Technikailag és könyvtárszakmailag elég sok probléma fel szokott merülni, amikor különböző forrásokból származó bibliográfiai adatokat kell egyesíteni. Ezekben igyekszünk javítani mi is és a közös rendszereket működtető szakemberek is, de bizonyos szintű kompromisszumok ilyenkor elkerülhetetlenek.

– Az olvasóknak – különösen a „Google-nemzedéknek” – kétségtelenül nagy könynyebbség, ha egy helyen tudnak igen nagy, sok forrásból származó adathalmazban keresni, bár az elég vegyes találati listából a releváns tételek kiválogatása lehet, hogy elviszi az így megspórolt időt. Nekem az a tapasztalatom, hogy a felhasználói igények igen sokfélék, így ezeket egyetlen „egyablakos” megoldással szinte lehetetlen kielégíteni (vagy rengeteget kell dolgozni rajta, ahogy a Google teszi). Úgyhogy én az alternatív felületek és formátumok híve vagyok, amelyekkel jobban lefedhető a sokféle igény. Ezért van a MEK-nek a fő honlapja mellett egy egyszerű, a látássérültek által is jól használható (vmek.oszk.hu) és egy telefonokra, illetve e-könyvolvasókra optimalizált (m.mek.oszk.hu) változata is. Készültek mobil alkalmazások is hozzá, van többféle letöltési lehetőség, a fontosabb könyveknél általában néhány alternatív formátum, a katalógusadatok átvételének köszönhetően pedig egyre több külső rendszerből rá lehet találni a könyvekre a MEK saját – szintén többféle – keresőjének használata nélkül is.

– *„Mivel a digitális világ nagyon komplex, tünékeny és sokszereplős terület, a tartalmak előállítói és szolgáltatói, az informatikai és internetes vállalkozások, a közgyűjtemények és más kulturális, tudományos szervezetek, valamint a jogalkotók összehangolt munkájára lenne szükség ahhoz, hogy a XX. század vége és a XXI. század eleje ne egy újabb sötét korszak legyen az emberiség történetében, amelyből alig maradnak fenn írásos és egyéb típusú digitális dokumentumok” – írta egy cikkében*. Mi jelenthetné a megoldást?*

– Ha az „őrizünk meg minden megjelent művet” elvet szeretnénk megvalósítani – ami persze az alexandriai könyvtár óta csak illúzió –, akkor képletesen szólva: az a hajó már elment, de mentőcsónakokat még indíthatunk. Amíg a publikálás egy láncolaton keresztül zajlott: szerző => kiadó => nyomda => kereskedő, addig ennek a csatornának a korlátozott kapacitása miatt a könyvtáraknak volt rá esélyük, hogy a gyűjtőkörükbe tartozó – nemzeti könyvtár esetében pedig a nemzeti bibliográfia részét képező – publikációkból, ha nem is teljes, de jelentős állományt hozzanak létre. Ma már, a láncolaton kívüli elektronikus publikálást és digitális tartalomelőállítást is számításba véve, remény-

* A könyvszerű dolgok sokáig velünk maradnak. In: DIBIZ digitális magazin, 1. évf. 2. sz. <http://mek.oszk.hu/html/irattar/sajto/2015/150708.htm>

telen még csak egy reprezentatívnak mondható gyűjteményt is felépíteni és fenntartani. A MEK-EPA-DKA esetében alkalmazott egyedi archiválás és katalogizálás eredménye csak csepp a tengerben, és a kötelezpéldány törvény kiterjesztése az elektronikus publikációkra sem tudja biztosítani azt, hogy valóban bekerüljön minden fontos kiadvány a nemzeti könyvtárba. Nem beszélve az olyan, hagyományosan nem könyvtári műfajokról, mint a YouTube videók, a Twitter üzenetek, a Facebook bejegyzések, a Wikipédia szócikkek, a blogok, a hírportálok, az intézményi és magánhonlapok, és még hosszan sorolhatnám, amik közül legalább a fontosabbakat mégiscsak meg kellene valahogy őrizni az utókor-nak.

– A jó hír, hogy az a digitális technológia, amely miatt „láncait veszítette” a publikálás, sokat tud segíteni az elszabadult tartalom begyűjtésében és megőrzésében is. Vannak jó példák az internet tömeges archiválására szerte a világban, a legismertebb közülük az Internet Archive (archive.org), amely weblapok százmillárdjait, digitális könyvek, videók, képek és hangfelvételek millióit, szoftverek tízezreit gyűjtötte be és szolgáltatja. Vagy a szintén amerikai Library of Congress, ami a hatalmas weblap-gyűjteménye mellett napi fél milliárd Twitter üzenetet is archivál. Sajnos, nálunk még nem sok történt ezen a téren, a Magyar Internet Archívum, amelyre 2006-ban javaslatot tettem, máig csak terv formájában létezik. Első lépésben legalább azokat a folyóiratokat, újságokat, híroldalakat és egyéb időszaki kiadványokat lenne jó egy szoftverrel letölteni és eltenni valahová, amelyeket az EPA csak nyilvántart, de nincs módja az egyedi archiválásukra.

– A digitális világ megőrzése nem csak egy kibővített gyűjtőköri feladat a könyvtáraknak, a mérete és változékonysága miatt paradigmaváltást is igényel. Például sok esetben le kell mondani a dokumentumpéldányok egyenkénti nyilvántartásáról és leírásáról, továbbá érdemes bevonni magukat a felhasználókat is a nagy tömegű rutinmunkákba, és elkerülhetetlen a tartalomszolgáltatókkal, az informatikai cégekkel való szoros együttműködés a magas költségek, a műszaki infrastruktúra és a szakemberigény megosztása érdekében. Van ugyanis egy rossz hír is: ha be is kerül egy digitális dokumentum egy könyvtárba, az könnyen lehet, hogy a technológiai elavulás miatt néhány év vagy évtized múlva használhatatlan lesz, mert nem lesz mivel megjeleníteni. Ezért a digitális objektumok állandó gondozást, munkát igényelnek: hozzá kell igazítani őket a mindenkori számítástechnikai körülményekhez és a felhasználói igényekhez.

– Az idézett cikkben ezt is írtam: „*a könyv(szerű dolgok) és a könyvtár(szerű intézmények) még sokáig velünk maradnak, mert olyan rendszerezett hozzájárulást nyújtanak az emberi gondolatokhoz, amire mindig lesz igény*”. Ezt most annyival egészíteném ki, hogy valószínűleg a jövő könyveire és könyvtáira a mai ember éppúgy nem ismer majd rá, mint az ókori agyagtábla-könyvtárak használója a jelenlegiekre. És ehhez nem kell újra több ezer évnek eltelnie, mert a jövő egyre gyorsabban válik jelenné.

– ***Befejezésül még egy kérdés: Min dolgoznak éppen? Van-e valami érdekesség, ami már megosztható az interjú olvasóival?***

– Hogy keretes legyen ez a beszélgetés, egy olyan sztorit mesélnék el, amely visszakanyarodik a magyar internet kezdeteihez. Néhány napja otthon, portörlés közben kezembe akadt a sokáig a legismertebb magyar nyelvű online fórum, a *Hollosi Information Exchange* 1998-ban kiadott CD-je, amin a levélarchívumok mellett megtalálhatók az első hazai hírportál, az *iNteRNeTTó* heti hírlevelének 1996. január és 1998. február között megjelent – pontosabban e-mailben terjesztett – számai. Ugyan a gépem DVD-olvasója már csak

akadózva, hangos zúgással volt képes beolvasni ezt az „ősrégi” lemezt, de végül sikerült másolatot készíteni róla. A hírlevél, amelynek első részei még ékezetek nélkül íródtak, rengeteg érdekes információt tartalmaz az akkoriban szövődő World Wide Webről, a nemzetközi és a hazai hálózatos világról (például a MEK-ről is). Pár nappal később pedig a már emlegetett archive.org oldalon kutakodva egy 1999-es interjúra találtam, amelyben Vida Andreát, szegedi kollégánkat arról kérdezték, hogy milyen az élet nőként és könyvtárosként az interneten? (Úgy látszik, ez még különlegesnek számított akkoriban.) A riport az *Internet Kalauz*-ban jelent meg, és néhány kattintás után kiderült, hogy 1996-tól kezdve 87 beszkenelt szám van meg az Internet Archive szerverén ebből a nyomtatott magazinból, amely elsősorban a hálózat és a web érdekességeivel foglalkozott látványos, szórakoztató és ismeretterjesztő formában.

– Mindkét kiadvány esetében lázas levelezésbe kezdtünk, hogy megtaláljuk az illetékeket, akikről engedélyt kérhetünk az EPA-ban való szolgáltatáshoz. Szerencsére mindenki nagyon segítőkész volt, megkaptuk a hozzájárulásokat, sőt a hírlevél esetében a CD-ről hiányzó négy számból hármát pótolni is tudunk, mert a főszerkesztő még megtalálta őket a régi levelezésében. Most dolgozunk a szolgáltatható változaton, és utána a magyar internet sajtótörténetének e két mozaikdarabja mindenki számára hozzáférhető lesz a periodika archívumban. Ez az eset egyaránt jó példa a digitális megőrzés fontosságára, de arra is, hogy a véletlennek milyen szerepe van abban, hogy éppen mi marad meg az utókor számára.

– Közös érdekünk, hogy az e-tartalmakat is őrizzük meg. A gyűjtés–fogadás-kezelés, az állomány gyarapítása mellett az információs technológia folyamatos fejlesztésével biztosítja a Magyar Elektronikus Könyvtár a napjaink és a jövő nemzedékének a lehető legszélesebb körű hozzáférést.

– *Köszönöm az interjút!*

Fuchszné Benák Katalin

mek.oszk.hu

RSS Tetszik 4,9 ezer

Magyar Elektronikus Könyvtár

english

vmek

hírek

támogatás

bemutató

írártár

vendégkönyv

141818 dokumentum

újdonságok

sikerlista

teljes lista

kapcsolat

Innovation und Erneuerung im Bereich der Erwachsenenbildung in Mitteleuropa = Innovation and renaissance of adult education in Central Europe / szerkesztő Viola Tamášová, Juhász Erika, Sán Mihály

Oktatáspolitikai, oktatásügyi felnevelőképzés, felnőttképzés, élethosszig tartó tanulás, oktatásszociológia, oktatásügyi, Kelet-Közép-Európa, 20-21. sz.

"In den letzten Jahrzehnt konnte man nur all zu oft hören und lesen »Bildung sei das Herzstück der zukünftigen europäischen Einheit, und die Voraussetzung für das Wohlergehen aller Völker Europas«. Sogleich aber stellen sich jedoch einige Fragen: was für eine Bildung?"

URL: <http://mek.oszk.hu/15200/15203> 2016-03-22

keresés a gyűjteményben

szerző szerző, szerkesztő

cím a cím egyes szavai

téma tárgyszó, típus

sorszám MEK ID mp3 epub pdf cc

sűgő/összetett/ keres

keresés a teljes szövegben

néhány jellemző szó

teljes gyűjtemény

sűgő/összetett/ keres

Egy nemzeti rablóvezér : Krúdy Kálmán hőstettei / Krúdy Gyula

Klasszikus magyar irodalom magyar irodalom, 20. sz.

"Kinek lett volna kedve elhinni, hogy ez az alak eltűnt. nincs többé! S tovább élt a legenda a kékszemű guerrilla-vezérről... Az Ipoly szöke hajjai titokzatosan locsogtak a palóc-mezők között és az erdei bokrok összesugták a szélben. Itt járt Krúdy Kálmán, amott járt Krúdy Kálmán..."

URL: <http://mek.oszk.hu/15200/15202> 2016-03-22

ajánlat:

MEK-EPA-DKA közös kereső oldal

EPA Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis

DKA Digitális Képtárház

Eldobott asszony [Hangoskönyv] : Novellák Máté G. Péter írásából / Máté G. Péter

Kortárs magyar irodalom magyar irodalom, hangoskönyv, 21. sz.

Országos Széchényi Könyvtár

A történettudományi könyvtári gyűjtemények néhány paradoxona

E sorok szerzője jó néhány évvel ezelőtt rövid cikket írt a gyermek- és ifjúsági olvasás, olvasásra nevelés paradoxonairól. Kiváló szakemberek, szakírók, esszéisták, vitakozni vágyó és tudó értők nyomán, az ő érvelésüket folytatva vagy plagizálva szólt arról a tenger ellentmondásról, ellentétről – vagyis paradoxonokról –, amelyek a fenti téma kapcsán felmerülnek, felmerülhetnek. Joggal hiheti hát e mostani cikk címét látva az olvasó, hogy a szerző beleszeretett saját témájába, és most már ott is paradoxonokat vél látni, ahol azoknak nyomuk sincs. Bizonytalán igazuk van az így vélekedőknek. Mert hisz’...

Mert hisz’ mi baj lehet, micsodás paradoxon ott, ahol a könyvtár készen kapja az *Új Könyvektől* nem csak az adott mű címléírását (bibliográfiai leírását), benne, rajta az ETO-számokat, a tárgyszavakat, valamint, mindenkor teljes egyértelműséggel azt is, hol helyezendő el az adott dokumentum a könyvtár polcain. (Meg kell jegyezmem, hogy itt és a továbbiakban könyvtáron közművelődési könyvtárat értek. E cikkben, ha könyvtárról esik szó, kis- és nagyvárosi, megyei és a főváros esetében kerületi könyvtárak értendők. Paradoxonok nyilván tetten érhetők nagy, országos könyvtárak esetében is, ám az egészen más terrénun, e cikk nem érintheti őket.)

Minden a legnagyobb rendben. Illetve akadhatnak kisebb-nagyobb hibák, félreértések, bakik, ám ezek nemcsak elkerülhetetlenek, de viszonylag ritkák is, sok vizet nem zavarhatnak. Bár néha igen. A számomra legszörnyűbb ilyen példa az volt, amikor a legteljesebb, legjobb, világszerte alapvetőnek számító francia történelemkönyv, Duby-Mandrou *A francia civilizáció ezer éve* című, magyarul is megjelent könyve¹, ki tudja miért, a címléíró a művet nem a történelem szakba utalta, hanem a civilizáció-elméletek körébe. Ma tehát a történelem iránt, netán a francia történelem iránt érdeklődők épp az egyik legjobb munkát nem találják a történelemtudományi szakban. Nos, az tehát a helyzet, hogy a történelmi szakban minden, majdnem minden a legnagyobb rendben van. Miért gondolja hát a szerző, hogy paradoxonokról kellene beszélni?

Elsősorban azért, mert eddigelé is számos bonyodalom adódott a történelem kapcsán, újabban pedig ezek a problémák szinte megsokszorozódtak. Kezdjük a dolgot a legegyszerűbb dologgal. Van ugye egyrészt a szaktörténelem, külön helyen, külön polcokon, aki ilyesmit keres, egyből rá is talál. Másrészt van a szépirodalom, megint csak külön helyen, külön polcokon. A szépirodalom egy tekintélyes része történelmi regényekből áll. És ez a szám egyre gyarapszik, még hozzá vehemensen. Vajon mely történelmi regények segítenek hozzá a történelmi ismeretek bővítéséhez, kiteljesítéséhez? Hisz’ tudnivaló, hogy vannak

csapnivaló, alapvető tényeket, ismereteket is megghamisító, minden igaz történelemmel szembemenő „történelmi” regények csakúgy, mint olyanok, amelyek esetleg többet tudnak és adnak, mint a szaktörténészek munkái. Miként lehet itt eligazodni?

De nem is erről kívánnék szólni, bár a későbbiekben még visszatérnék erre az egyszerű problémára. A történetírás, állítólag a XVIII. században született (micsoda lebecsülése ez az antik, ókori történetírásnak, amelynek meghaladhatatlan munkái, Thuküdidész, Polübiosz, hogy csak ezeket az óriásokat említsem, bátran nevezhetők akár szaktörténetírásnak is, jóllehet, szerzőik nem egyetemi professzorok voltak, sőt elsősorban – mármint kortársaik számára elsősorban – hadvezérek vagy közéleti szereplők). Az azonban tény, hogy a levéltári kutatások, a források összegyűjtése, azok metodológiailag szinte tökélyre vitt kritikája, és leírása, hogy „mi is történt valójában” (lásd Ranke követelményét) valahol, valóban a XVIII. század második felében vált uralkodóvá. Amikor a XIX. század végén Jacob Burchardt görög művelődéstörténelme² megjelent, a klasszika filológia akkori pápája, Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff azt adta írásba, hogy ennek a munkának semmi köze a tudományhoz. (Épp csak azt nem mondotta, hogy senki kézbe se vegye.) Eltelt több mint félszáz év, és a Ranke-iskola, a szaktörténészek egyik legnagyobbja, Friedrich Meinecke (Szekfű Gyula legfőbb példaképe) arról értekezett, hogy Burchardt nagyobb és jelentősebb történész, mint maga Ranke. Sőt, hozzátette, hogy a jövőre nézve még sokkal fontosabb. Igaza lett. És vége lett a világnak? Ugyan! Csak elkezdődött valami, aminek a kibontakozásáról mindenképp szólnunk kell témánk keretében. A klasszikus történetírás – módszereiből is következően – elsősorban politikai, még hozzá nagypolitikai történetírás volt. Királyok, uralkodók, diplomaták, hadvezérek tetteiről, szándékairól, győzelmeikről és kudarcaikról számolt be. Lényegében ezt teszi mind a mai napig. Terjedelemre nézve azonban egyre inkább háttérbe szorul. Egyre inkább „egyetemesség” válik a történetírás. Eleinte ugyan inkább csak a korábban alfejezeteket betöltő, mintegy a főszöveget kísérő művelődéstörténeti passzusokkal bővült, később megjelent a történeti-történelmi szociológia műfaja is, amely immáron önálló nagymonográfiákban tárgyalta a „néptömegek” életét, szokásait, sorsát stb. De éppen ezáltal vált ez a művelődéstörténeti, társadalomtörténeti, „civilizációtörténeti” szak önállóvá. A könyvtárak polcain az ilyenféle munkák nem a történettudományi polcokon helyezkednek el, hanem a társadalomtudományi, szociológiai, művelődési részeken. Aki ma hazai könyvtárakban történelmi munkákat keres, nemigen találkozhat velük. Igen jellemző, hogy – csak példa – Gyáni Gábor remek könyvei, eminenter történelmi munkák, nem a történettudományi polcokon található meg, hanem a társadalomtudományi részekben. Nem ide tartozik, de a helyzet jellemzésére talán alkalmas, hogy Márkus György két magyarul is megjelent filozófiai tanulmányokat tartalmazó kötete közül az egyik (vajon miért?) a társadalomtudományi részlegben található fel, míg a másik a filozófiai munkák között. A tanulmányok egykötetes angol nyelvű változata Ausztráliában is, Nagy-Britanniában, Amerikában is egyértelműen filozófiának számítanak, mint ahogy azok is. De a hazai könyvtárakban kétféle oszlanak ezek a könyvek, mint ahogy egészen különböző helyeken bukkanhat az olvasó szemiotikai munkákra (legalább négyféle elhelyezés dívik). A fő veszély és a legfőbb paradoxon azonban nem itt rejlik.

Említettem Burckhardt és Meinecke esetét. De említhettem volna Egon Fridell és Golo Mann esetét is. Mindketten óriási történészek, de egyikük sem volt szaktörténész. Friedell eleve és elméletileg is alátámasztva volt és maradt a professzorok történetírásának

fölötte gúnyolódó, ironikus-szatirikus ellenfele, Golo Mann a maga szelíd módján inkább csak azt emlegette, hogy ő nem történész, csak bizonyos régmúlt dolgok „elbeszélője”, majdhogynem elmesélője. Természetesen Egon Friedell hatalmas munkája, az újkori kultúra művelődéstörténete (több magyar kiadásban is hozzáférhető³) sem található meg a történeti munkák gyűjtőhelyén, de persze a könyvtárban megvan. (Golo Mann „szerencsésebb”, az ő művei, egy pirinyó kis részlet kivételével nem olvashatók magyarul. Kíváncsi lennék, hová kerülnének a hazai könyvtárakban.)

Az igazi probléma, az igazi paradoxon azonban most kell, hogy következzen. Amerikai történészek, „szaktörténészek”, immáron a ’80-as évek kezdetétől arról tudósítanak, hogy erősen változóban van a történetírás. Egyre inkább előtérbe kerülnek, egyre nagyobb területet foglalnak el a régebben semmibe sem vett ún. amatőr történészek. John Lukács egyik legújabb könyvében (*A történetírás jövője*; angolul 2011)⁴, gazdag, bár korántsem teljes dokumentációját adja ennek a tendenciának. Természetesen nem arról van szó, hogy az „igazi” történetírást felváltja egy rosszabb minőségű, amatőr indíttatású, dilettáns színvonalú történetírás, hanem arról, hogy másképp is lehet, sőt kell történettudományt művelni, mint ahogy eddig. És erre – állítólag – igen sok példa van. Talán hazai példákkal is élhetnénk. Gyurgyák János, immáron sok nagyszerű, vaskos történelmi monográfia általánosan elismert szerzője, nyilvánvalóan nem szaktörténész. Egyébként témái sem szaktörténésziek. Éppen ezért – tehát „amatőrsége” okán – válhatott napjaink egyik legnagyobb történészévé. Magyar példák sokaságát persze nem prezentálhatom. De a világtendenciákat nyilvánvalóan mi is követni fogjuk. No, és mi következik mindebből?

Első helyen talán az, hogy az eddig felsorolt és csak részben bemutatott paradoxonok megsokasodására kell számítanunk. Azaz zavarba kerültünk, zavarba kerültek a könyvtárak? Talán igen.

És van, lehet-e paradoxonokra, megoldhatatlannak látszó kérdésekre valami válasz? Mielőtt megpróbálnánk válaszolni, visszatérnék a szépirodalom felemlített példájára. Engedtessek meg nekem egy hosszabb idézet egy Hegedüs Gézárt méltató cikkéből: *”ez a megszállott olvasáspedagógia találta meg a maga – talán világniszonylatban is – páratlan műfaját a Hegedüs-regényekben. Nem igazi regények ezek, inkább átmenetek az esszé és a szépirodalom közt. Hegedüs Géza természetesen számos (sőt számtalan) esszét is írt, ezeket viszont a regény felé mozdította el. Ezek a művei, most elsősorban a formailag mindenképp regénynek tekintetökről szólnak, afféle gyerek- vagy ifjúsági munkáknak vannak elkönyvelve. Pedig felnőttekhez is szólnak, olyannyira, hogy nemcsak a gyerekkönyvtárakban lelhetők fel, de legalább annyira a felnőttek polcain is, és – számos könyvtárban ellenőriztem, – igen nagy olvasóközönséget vonzanak. Hegedüs Géza nílusi termékenységű író volt. Egyik legfőbb kedvencéhez, Jókai Mórhoz hasonlatosan csak úgy öntötte a »regényeket«. Miről szólnak, mire tanítanak ezek a művek? Elsősorban történelmi munkáknak látszanak, hisz’ felülről témában szinte az egész világ- és magyar történetet. Az ókori Babilon és AsszírIA, az ókori Egyiptom, az antik Görögország, Róma, a középkor, az angol forradalom (stb.) jelennek meg lapjaikon, valamint szinte a teljes magyar történelem Szent Istvántól napjainkig. De persze nem úgy történelemkönyvek, hogy elmesélik a hajdanvolt vagy napjainkhoz közeli eseményeket, bár ezt is teszik. Elsősorban – számos modern történettudományi iskola, irányzat hozadékát megelőlegezve – egy-egy teljes világot ábrázolnak: a mindennapi élet eseményeit, a különböző szokásokat, a divatokat, az erkölcsöket, a lakásokat, a viselkedés legkülönbözőbb módjait, szinte mindent. Mennyit és mit ettek akkoriban, hogyan ültek asztalhoz, miféle italokat fogyasztottak, hogyan beszéltek egymással és miről, hogyan lettek szerelmesek, milyenek voltak gyermekekéként és milyenek érett vagy öregkorban, milyenek voltak a nők stb., stb.*

*stb. Szinte beláthatatlanul sokat tud Hegedüs Géza a legtágabb értelemben vett kultúra, művelődés történetéről, és mindezt olyan kedvesen, vonzóan, izgalmasan adja elő, meséli el kicsinynek és nagyoknak, hogy azok szinte észrevétlenül maguk is otthonossá válnak a magyar és világtörténelem legkülönbözőbb korszakaiban, világában. És külön rafinériája ez az ironia, ezt a hallatlan mennyiségű ismeretanyagot mindig valamiféle, általában izgalmas, érdekesítő eseménysorba, »regénybe« ágyazza. Az olvasó arra figyel vagy azt hiszi, hogy arra figyel, mi lesz a főbűsöekkel, megmenekülnek-e a kalóztól vagy sem, összekerülnek-e a szerelmesek, megvitatik-e Buda vára stb., stb., stb. És közben megtudja, megismeri a múltat és a közelmúltat, a régi és a mai világokat, megtudja, hogy például egy babiloni ifjúnak milyen meglepetés az, ha Asszíriában lépcsőn kell felmennie az emeletre, vagy széken kell ülnie. De nem soroljuk a példákat, parttalaná válna kicsiny beszámolómk.*¹⁵

Egy válasz biztosnak látszik. A jelenlegi, hibáiban is csak részben bemutatott könyvtári rendszer nem kielégítő. Újat helyette nyilván kitalálnak az olyan könyvtárfilozófusok, mint például Balogh András és társai. De addig?

Követhetnénk talán a nagy áruházláncok példáját. Amikor egyszer megkérdeztem, hogy miért variálják át folyton az eladnivaló áruk helyét, egy kedves eladó azt mondta: ha valaki három-négy áruért jön be, azonnal a megszokott helyre siet, és kosarába teszi a vágyott holmikat. Ha keresgélnie kell, más áruk is feltűnnek neki, és azokat is megveszi. Ezt a módszert nyilván tanítják is a kereskedelmi főiskolákon. Én azonban azt szeretném, ha a könyvtárak nem így kezelnék az olvasókat. Ha azoknak kedvük van, ám sétálgassanak a polcok közt. De ez ne legyen kötelező vagy elháríthatatlan ahhoz, hogy megtalálják azt, amit keresnek.

Egyelőre marad a klasszikus megoldás: a tájékoztatás. A pulnál ülő könyvtáros tájékoztassa a bizonytalan olvasót, hogy amit nem talált ott, ahol kereste, megleli amott vagy másutt. És javasolhatja a megfelelő olvasónak azt is, hogy ne az olvashatatlanul vaskos és tudományos ókortörténetet vigye magával, hanem, mondjuk, Hegedüs Géza egyik „regényét”.

JEGYZETEK

1. Duby, Georges – Mandrou, Robert: A francia civilizáció ezer éve. Budapest, Gondolat, 1975. 574 p.
2. Burckhardt, Jacob: Kulturgeschichte Griechenlands. Berlin, Aretz – Bernina, [1934]. 1180 p.
3. Friedell, Egon: Az újkori kultúra története. Budapest, Holnap, 1998. 2. köt.
4. Lukacs, John: A történetírás jövője. Budapest, Európa, 2012. 148 p.
5. Vajda Kornél: Száz éve született Hegedüs Géza. = Könyv és Nevelés, 2012. 1. sz. 109-111. p.

Vajda Kornél

Egy hét az oroszán barlangjában – BOBCATSSS 2016, Lyon

Bevezetés

Ahogy 1993 óta minden évben, idén is megrendezték a BOBCATSSS-t, vagyis a könyvtárosok, könyvtáros hallgatók nemzetközi konferenciáját, amely rendszeres és kiváló lehetőséget biztosít arra, hogy egy-egy aktuális téma köré csoportosulva a szakma képviselői megismertessék egymást a kutatásaikkal. 25 ország 223 résztvevője 41 előadás, 15 workshop és 15 poszter bemutatásával képviseltette magát idén Franciaországban. A házigazda a lyoni ENSSIB volt a Párizsi Descartes Egyetemen és az USA-beli Tennessee-i Egyetemen együttműködve. Lyon a Rhone folyó mentén elhelyezkedő ősi város, Franciaország második legnagyobb városa. Dinamikusan fejlődő, rengeteg zöldterülettel és gyönyörű óvárossal, antik római emlékekkel is bíró regionális székhely. Közlekedési csomópont is egyben, az ország belsejébe, a Földközi-tenger felé, illetve a Svájcba és Olaszországba vezető útvonalak találkozásánál

A január 27. és 29. között tartott konferencia központi témája az adatvédelem és a szellemi szabadság volt, három kulcsfogalom köré csoportosítva: Information, Libraries, Democracy. Ebből következően az előadók négy különböző témában jelentkezhettek:

- a könyvtárak szerepe a demokratikus kultúrákban;
- szellemi szabadság és cenzúra;
- könyvtárak, open access, open data, azaz a nyílt hozzáférés és a nyilvános adatok kérdése, kezelése könyvtári környezetben;
- személyes adatok védelme.

Az első nap

A keynote speaker, ezáltal a konferencia első előadójának szerepét **Päivikki Karhula** kapta, a Finn Parlamenti Könyvtár munkatársa és a Tamperei Egyetem kutatója. Adatvédelmi kérdésekről beszélt: miért és hogyan lett ez fontos az életünkben, ki birtokolja a jogokat, milyen technológiai megoldások léteznek, a különböző szervezetek milyen ajánlásokat készítettek az adatvédelmi irányelvekkel kapcsolatban. Ugyanakkor kitért arra is, hogy a több mint száz országban található jogi szabályozás a témában, több mint tízezer jogszabállyal, ami eléggé összetett helyzetet okoz, hiszen ne felejtjük el, hogy az adatvédelem kérdésének számos dimenziója van (pl. technológia, adattípus stb.), és a kulturális

környezet is nagy mértékben meghatározó. A könyvtárak helyzete sem könnyű ebben a szituációban: adatkezelő szervezetekként nekik is tiszta és egyértelmű szabállyal kell rendelkezniük.

A konferencia megnyitó ünnepsége után különböző könyvtárakat látogathattak meg az érdeklődők. Bár a szervezett túrák egy része csak franciául volt elérhető, a szervezők így is bőven kínáltak választási lehetőséget. A lelkes érdeklődők nyolc túra közül választhattak. Többek között megismerkedhettek a lyoni városi közkönyvtári hálózat központi könyvtárával. A háromórás program keretén belül szemtanúi lehettünk a könyvtár magas szintű társadalmi elismertségének, megismerkedhettünk széles szolgáltatási kínálatával, s a régikönyves gyűjtemény néhány előkelő kincsével is. A túrák között helyet kapott a Rockefeller Health Library, amely elsősorban az egészségügyhöz kapcsolható tudományágak dokumentumait gyűjti, mint gyógyszerészet, orvoslás stb. A túrákról bővebb információ a <http://bobcats2016.com/social-program-2/library-visits-2> oldalon érhető el.

A második nap

A konferenciát ezúttal **Paul Sturges** nyitotta, a Pretoriai Egyetem (Dél-Afrika) óradója, valamint a Loughborough Egyetem (Nagy-Britannia) professor emeritusa. Az előadás a szellemi szabadság és a könyvtár kapcsolatáról szólt. Már magának az első fogalomnak a tisztázása sem könnyű feladat, mivel számos nézőpontja létezik. Akárcsak a könyvtárnak, amelynek legfontosabb feladatait az előadó egy címkefelhőn mutatta be. A tudás és a közösség mellett a szabadság is fontos pozícióban jelent meg. A szabadság légkörében gyarapítandó tudás kapcsán a könyvtárak olyan területeken tevékenykednek, mint az olvasási képességek javítása, az információs műveltség fejlesztése, az olvasói képzelet fejlődésének támogatása, illetve háttérrel biztosítanak a tudományos kutatások számára is. Sok esetben pedig radikálisok: például radikális tartalmú forrásokat biztosítanak, vagy maguk a könyvtárosok radikálisak, de néha elég, ha radikális olvasóknak biztosítanak hozzáférést, mint Marx vagy Kropotkin műveit. A könyvtár támogatja a kutatásokat, a szabad véleményformálást és azok ütköztetését, ezzel pedig támogatja a demokráciát is.

A pécsi Csorba Győző Könyvtár munkatársai, **Csobán László**, **Farkas Fruzsina** és **Pajor Zsófia** *Mobile library service in Baranya County: How to provide library services to the people of a rural region in Hungary?* címmel tartottak előadást könyvtárbusz-szolgáltatásukról. A megye bemutatása és a magyarországi könyvtárbusz-kultúra fejlődéséről szóló bevezető után a két baranyai járműről és az azok által kínált szolgáltatásokról beszéltek. A tapasztalatok részletes ismertetése és a jövőbeli célok bemutatása mellett a Pécsen rendezett könyvtárbusz-találkozó is szóba került. A prezentációt két vidám videóval is színesítették, amely mintegy rávezette a hallgatóságot a mozgókönyvtári szolgáltatás hangulatára.

Németh Márton, a Debreceni Egyetem Informatikai Doktori Iskolájának doktorandusz hallgatója, valamint a Monguz Kft. munkatársa *Libraries on the Semantic Web: Finding new professional ways and implement them to the benefits of the citizens* címmel tartott előadást. Ennek keretei között a szemantikus webhez, illetve a nyílt kapcsolt adatokhoz kötődő közgyűjteményi vonatkozásokról adott áttekintést. Igyekezett rámutatni arra is, hogy a fejlesztések milyen közvetlen felhasználói előnyökkel járhatnak. Általánosságban felvázolta a fejlődés eddigi irányait. Rámutatott, hogy a szemantikus alapú ontológiákra építő tudásmenedzsment-rendszerek a korábbiaknál sokkal rugalmasabb, testre szabhatóbb

megoldásokat kínálhatnak. Az elméleti alapok rövid felvázolása mellett főként skandináv könyvtári példákkal próbálta alátámasztani, hogy a konkrét szolgáltatási modellek kialakításának során mennyit nyerhetünk a gépek által feldolgozható, egymással könnyen a szemantikus felhőben összekapcsolható adatstruktúrák létrehozatalával (amelyek mögé persze nélkülözhetetlen az egyes témaköröket leképező szemantikai alapú ontológiák megalkotása is). Szót ejtett az európai összefogással, magyar részvétellel lezajlott ALIADA projektről, amelynek egy olyan keretrendszer kiépítése volt a célja, aminek révén a közgyűjtemények a meglévő adatstruktúráikból kiindulva, azok konverziójával, valamint a megfelelő ontológiai keretekhez történő illesztésével, sikeresen megjeleníthetik gyűjteményeiket a szemantikus weben is. Végetetül a jövőbe mutató irányvonalak kapcsán szót ejtett arról, hogy a digitális világban egyre jobban elmosódnak a határok a különféle közgyűjteményi ágak között. Számos intézményben a hagyományos belső munkafolyamat alapvető átalakuláson megy át, miközben újfajta külső partnerségek is formálódhatnak. A konferencia fő témájához kapcsolódva megemlítette, hogy alapvető társadalmi érdek az élet számos területén összegyűlő hatalmas adatvagyonok nyílt, összekapcsolt módon történő publikálása. Miközben persze az adatmonopóliumok megalapozásához hatalmas társadalmi, gazdasági, politikai befolyás társulhat és részben társul is már. Alighanem súlyos kihívásokat rejt a jövő ezen a területen a számunkra.

A Pécsi Tudományegyetem három kategóriából (poster, paper, workshop) kettőben képviseltette magát a rendezvényen. A Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar oktatójaként **Béres Judit** készült egy rövid előadással és egy poszterrel az *Élő Könyvtárak*ról. Bepillantást nyújtott az Élő Könyvtárak történetére, valamint a pécsi és budapesti „mozgalomról”.

Az Élő Könyvtárat egy dán civil szervezet gondolta ki, miután az egyik barátjukat súlyosan bántalmazták. Az ifjúságsegítő mozgalom – amely eredetileg az Állítsátok meg az Erőszakot nevet viselte – 2000-ben tűnt fel a Roskilde Fesztivál (ez olyan jellegű többnapos óriásrendezvény Dániában, mint nálunk a Sziget; Koppenhágától nyugatra mintegy 30 kilométerre, évente rendezik meg a névadó város szomszédságában) programjaként. Ezután kezdték el Human Library-ként emlegetni, majd később rajta ragadt a Living Library kifejezés, azaz Élő Könyvtár, mert „megszólal a könyv”. Hazánkban is nagy múlnak örvend, 2001 óta a Sziget-fesztiválon is rendszeresen megszervezik.

Budapesten a Szimpla Kert nevű romkocsmában nyílt meg 2015 januárjában a Kazinczy Élő Könyvtár; azóta állandó jelleggel rendszeresen szerveznek találkozót, ahol kötetlenül beszélhet bárki az előítéleteiről, a könyvek pedig alátámasztják, megcáfolják azokat, vagy csak elmondják, mit kellene tennünk nekünk, átlagembereknek azért, hogy békében egymás mellett tudjunk élni.

A Pécsi Tudományegyetem végzős informatikus könyvtáros szakos hallgatói 2015-ben harmadik éve rendezték meg a saját Élő Könyvtárukat, amely immár hagyományá vált a Karon. A szervezés minden évben nagyon jó hangulatú, az aktuális csapat igyekszik mindent megtenni azért, hogy gördülékeny legyen a rendezvény, és senki ne unatkozzon. A könyvek mellett minden évben sokszínű kreatív sarok felépítésére is sor kerül, a feladatok rendszerint a meglepetés erejével hatnak. A hallgatók ún. „érzékenyítő” foglalkozásokkal várják az érdeklődőket, akik a fogyatékkal élők mindennapi élethelyzeteiben próbálhatják ki magukat. A rendezvény minden évben nagy sikernek örvend. Részletes

ismertető az Élő Könyvtárak történetéről, működéséről és céljairól a *Nézz a borító mögé!* című útmutatóban található*.

A konferencia alatt több workshopot is volt szerencsénk meghallgatni, ezek közül **Monica Ihli** előadása biztosan a legjobbak közé tartozott. Ő a University of Tennessee képviselőjeként a konferencia megszervezésében is részt vett. *Technical Challenges to Privacy: Practical Training for Librarians* címmel tartotta workshopját. Az előzetesen meghirdetett 45 perces időkeretet jócskán túllépte, de ez nem a frontális előadás terjedőssége miatt következett be, hanem mert aktív párbeszéd alakult ki közte és a közönsége között. Egy interaktív szavazási felület bevonásával a hallgatóság már az első perctől kezdve névtelenül állást foglalhatott a workshopon felmerülő kérdésekről: egy weboldalon lehetett szavazni, az eredményt pedig valós időben mutatta a kivetítő. Monica Ihli előadásának dinamikáját nyilvánvalóan segítette, hogy az anyanyelvén beszélhetett, de a hallgatóság megszólaltatásában is nagy tapasztalata volt. A workshopjának címe magyarul valahogy így hangzik: *Technológiai kihívások az adatvédelemben: gyakorlati képzés könyvtárosoknak*. A workshop a köré az etikai kérdés köré épült, hogy melyek azok az adatok, amelyeket egy könyvtáros kiadhat egy olvasóról, és melyek azok, amelyek kiadása már személyiségi jogokat is sért. Példának hozta fel, hogy mi történik abban az esetben, ha a hatóságok több olvasóról is kikérnek minden olyan adatot, amely hozzáférhető (pl. mikor és milyen dokumentumokat olvasott, milyen beszélgetéseket folytatott a könyvtári számítógépeken keresztül stb.), de az érintettek között olyanok is vannak, akik biztosan nem bűnelkövetők. Az előadó utalt rá, hogy az USA-ban a könyvtárak hosszabb ideig kötelesek megtartani minden ilyen adatot. Ennek kapcsán szólalt fel egy francia könyvtár munkatársa, aki vázlatosan ismertette a francia adatvédelmi gyakorlatot (pl. a könyvtárak három hónap után törlik az olvasókra vonatkozó naplófájlokat). Már ezen a workshopon, csupán egyetlen rövid párbeszéd alatt is megmutatkozott, hogy a BOBCATSSS-konferencia tökéletesen teljesíti azt a feladatát, hogy a lehető legtöbb információt, tapasztalatot cseréljék ki egymással a résztvevő országok könyvtáros szakemberei és leendő könyvtárosai.

A Hannoveri Egyetemről érkezett **Ina Blümel** *Be an Open Scientist* címmel tartott workshopot. Először, az elméleti rész során a tudósok két különböző attitűdjének jellemzőiről beszélt: néhányan közülük elzárkózva végzik a kutatásaikat, még virtuálisan sem mozdulnak ki az elefántcsonttoronyukból; mások azonban aktív résztvevői a tudomány élő szövetének, és folyamatos hatással vannak más kutatókra, illetve ők maguk is rengeteg inspirációt gyűjtenek a kollégák munkáiból. Blümel az elméleti keretek tisztázása után egyértelműen állást foglalt a nyitott tudomány, a közös munka és az együttműködés mellett. A workshop interaktív részét egy olyan felület bemutatása adta, amelyen keresztül az előadó megteremtette a lehetőséget a résztvevők számára, hogy a terem különböző pontjain ülő társaikkal kommunikálhassanak, közösen gondolkodhassanak, illetve a Blümel által megadott témákban közösen dolgozhassanak egy kutatási terv megalapozásán. Sajnos, a szűkös időkeret miatt nem volt igazán lehetőség a közös munka cselekvő lebonyolítására, ám az előadó sikeresen átadta azt a szemléletet, amelyet szerinte valamennyi kutatónak vallania kellene.

* Nézz a borító mögé. <https://www.coe.int/t/dg4/eycb/Source/Living%20library%20with%20coverHU.pdf> (2016. április 6.)

A harmadik nap

A záró napot **Denis Merklen** nyitotta meg, aki francia szociológus és a Párizs III Egyetem professzora. Az előadó feltette a kérdését, hogy a könyvtárak politikaformáló szereppel bírhatnak-e, majd rögtön igennel is felelt rá. A következő kérdés, hogy amennyiben politikai szereplőnek tekinthetjük a könyvtárat, akkor milyen lényeges tulajdonságokkal bír ebben az erőterben? Tényleges konfliktusokban történő szerepvállalás kapcsán milyen természetű a viselkedése? Az előadó elsősorban arra kereste a választ, hogy a francia politikai és történeti hagyományokból kiindulva az ottani könyvtárak milyen fajta közpolitikai acéllel bírnak; vállalnak-e szerepet különféle társadalmi konfliktushelyzetek tompításában; hogyan érintik a könyvtárak működését a francia társadalmat át- és átszövő különféle konfliktusok fajtái. Az előadás kapcsán megállapíthattuk, hogy a könyvtár a maga társadalmi fórum-szerepével, a konfliktusok megjelenítésével, egyben a megoldások keresésével, a társadalmi integrációs utak felkínálásának segítségével milyen fontos kulcsszereplője a francia demokratikus politikai kultúrának, tágabban értelmezve: a társadalom életének.

Aranyszuzsanna, aki jelenleg a Pécsi Tudományegyetem végzős alapszakos hallgatója és **Nagy Andor**, aki elsőéves mesterszakos hallgató ugyancsak a Pécsi Tudományegyetemen, közösen tartottak előadást az e-könyves DRM-technológiák biztonságosságának kérdésköréről. A téma aktualitását az adja, hogy akár a könyvtárak, akár a kiadók, szerzők vagy könyvúrházak szemszögéből közelítjük meg az e-könyvek kérdéskörét, mindig szembesülünk a kalózmásolatok kérdésével, hiszen általános vélekedés, hogyha egyszer egy mű megjelenik digitális formátumban, akkor sokkal könnyebb lesz kalózmásolatként terjeszteni, ez pedig negatívan hathat az eladásokra. Ez olyan kérdés, amelynek rendezésében a könyvtárak is kiemelten érdekeltek, hiszen ha a hagyományos, papíralapú dokumentumok mellett nem szolgáltatathat azokban az elektronikus formátumokban is, amelyekre az olvasók részéről egyre nagyobb igény mutatkozik, akkor ez akár a könyvtárak látogatottságára is hatással lehet. Jelenleg a legtöbb könyvpiaci szereplő a DRM (Digital Rights Management) technológiák alkalmazásával terjeszti elektronikus kiadványait, de a kiadók – jogosan – nem bíznak e megoldások hatékonyságában. Ez is az egyik oka az elektronikus kiadványok lassú könyvtári térnyerésének. Több nagyvállalat is kifejlesztette a saját DRM-megoldásait, így okkal feltételezhetnénk, hogy legalább az egyik működőképes a sok közül, és a kutatás pontosan ennek a feltételezésnek a valóságtartalmát igyekezett kideríteni. Az előadás során a jelenlévők áttekintést hallhattak a DRM-technológiák működésének technológiai vetületéről, a főbb DRM-technológiák sebezhetőségeiről, és megismerhették a kutatás eredményét, amelynek konklúziója, hogy jelenleg nem létezik olyan DRM-technológia, amely képes megakadályozni a kalózmásolatok létrejöttét.

Jávorka Brigitta, az Országos Széchényi Könyvtárban működő Könyvtári Intézet munkatársa **Alyson Bell**-lel, az Illinoisi Egyetem mesterképzéses hallgatójával készített közös előadást *Modern Times, Modern Librarians* címmel, amelyben a magyar és az egyesült államokbeli közkönyvtári rendszerrel foglalkozott. A téma középpontjában a modernkori elvárások álltak, hiszen a technológiai fejlődés és az olvasási trendek változásával a könyvtáraknak is más-más helyzetekben kell megállniuk a helyüket. A két ország közkönyvtári modellje fejlődésének történeti áttekintése után a kutatók a jelenlegi helyzettel foglalkoztak, azon belül is a kisebbségek ellátására helyezték a hangsúlyt. Megvizsgálták, hogy a magyar intézmények mit nyújtanak a roma lakosság számára, illetve az amerikaiak

a mexikói bevándorlóknak. A két rendszer fejlődési útjának különbségeire az előadás napjainkig felvázolt történeti íve már a kezdetektől kiindulva mutatott rá.

A záróünnepségen bemutatkozott a jövő évi szervező csapat, amely voltaképpen már nem is olyan új, hiszen finn kollégáink közül sokan társszervezőként szerepet vállaltak már a 2015-ös brnói BOBCATSSS- konferencia megszervezésében és lebonyolításában. Igen kedves és humoros videóval igyekeztek kedvet csinálni a jövő évi részvételhez.

A következő BOBCATSSS-konferencia 2017. január 25. és 27. között, északi együttműködésben kerül megszervezésre a finnországi Tamperei Egyetemen, a norvég Oslo and Akershus University College társszervezői közreműködésével.

Összegzés

A rendezvényen talán valamivel kevesebben vettek részt, mint az utóbbi években, a program szakmai színvonalára és hangulatára azonban ez a legcsekélyebb negatív hatással sem bírt. Sikeresen tovább lehetett ápolni a régebben szerzett kapcsolatokat tapasztalt európai és amerikai könyvtári szakemberekkel, valamint új kapcsolatokra szert tenni pályakezdő, friss szemléletű, tehetséges hallgatókkal egyaránt. A szervező intézmény, a francia könyvtárosok képzésének kulcsszereplőjeként szereplő ENSSIB hírnevéhez méltó infrastruktúrával és szervezői lelkesedéssel járult hozzá a rendezvény sikeres lebonyolításához. Munkájukat eredményesen egészítette ki a párizsi és az amerikai társszervező csapat.

Arany Zsuzsanna – Jávorka Brigitta – Nagy Andor – Németh Márton

A Tinta Könyvkiadó 2016. évi könyvtárbővítési pályázata

A Tinta Könyvkiadó meghirdette 2016. évi Bod Péter III. romániai könyvtárbővítési pályázatát. Célja, hogy a romániai magyar könyvtárak kedvezményes áron jussanak új szótárakhoz, kézikönyvekhez, nyelvészeti munkákhoz, hatékonyan segítve az olvasóik anyanyelvi kompetenciáinak fejlesztését, valamint az idegen nyelvek elsajátítását. A pályázaton induló könyvtárak ötven százalékos áron juthatnak hozzá a kiadványokhoz. A pályázat feltételei és a megpályázható kötetek listája a Tinta Könyvkiadó honlapján (<http://www.tintakiado.hu>) olvasható el.

„Semmi nem inspirál úgy, mint az anyaország támogatása”

A tízéves KaMIKA jubileumi konferenciája Nyíregyházán

2016. március 19-én a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárban ünnepelte tizedik születésnapját a Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárakért Alapítvány. A *Visszatekintés* című jubileumi rendezvényt a megyei könyvtár nyugalmazott igazgatója, Nagy László kuratóriumi elnök nyitotta meg: az ünnepeltet és az egybegyűlteket Tóth István nyugalmazott beregszászi magyar főkezelő köszöntötte. Ezután előadások, referátumok, köszöntő laudációk hangzottak el. Beszélt például Bartos Éva, a Könyvtári Intézet nyugalmazott igazgatója, aki a küllöni magyar könyvtárosok 2002-ben kezdődött továbbképzési programjainak történetét elevenítette föl. A jubiláns alapítvány egyik alapító tagja, Kövér Tibor a kisebbségi magyarság nyelvvédelmének fontosságára hívta föl a figyelmet, mondván: „Aki a szót védi, az lelket is ment”. Figyelmeztetett: az újkori inkvizítorok mindig a nyelvet támadják; mivel a XXI. században már nem lehet elűzni, kötelepíteni a magyarokat, beléjük kell fojtani az anyanyelv szavait. A nyelvi önvédelem egyik bástyája pedig éppen a könyvtár, jelesen az iskolai könyvtár, ezért volt túlbecsülhetetlenül jelentős fejlemény a KaMIKA megalapítása, amely Kárpátalja mellett a Partium, Szatmár és Szilágyság magyar könyvtárait is támogatja. Marián Éva, a romániai Szatmárhegy könyvtárosa az utóbbi térség képviseletében mondta találoán. „Semmi nem inspirál úgy, mint az anyaország támogatása”. Kocsis Attila, a dévai Téglás Gábor Iskolaközpont igazgatója megköszönte a KaMIKA önzetlen munkatársainak, hogy 2011-ben a félmillió Hunyad megye egyetlen magyar középiskolájában az adományként kapott több ezer könyv rendezetlen kupacaiból korszerű könyvtárat hoztak létre. Redl Károly, az Országgyűlési Könyvtár igazgatóhelyettese „A könyvtár, ami összeköt” elnevezésű, fiatal Kárpát-medencei magyar könyvtárosok évről évre megrendezett ösztöndíj-programjának öt éves történetét és eredményeit foglalta össze. A tízéves KaMIKA lelke, jó szervezője, fáradszaktalan munkása, Vraukóné Lukács Ilona voltaképp alig szólalt meg a rendezvényen, miközben talán ő tudott volna leghosszabban előadni az alapítvány munkájáról, tíz év megannyi küzdelméről és sikeréről. Ezzel Rúpási Ildikó, a Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárosok Információs Egyesülete (KMIKIE) elnökeinek a kárpátaljai-anyaországi együttműködés történetére visszapillantó előadását közöljük. (MLM)

„Szép, ügytámogató kapcsolat”

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!
Tisztelt alapító tagok, kedves barátaim!

Sok szeretettel köszöntök a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Információs Egyesülete elnökeként minden megjelentet ezen a szép évfordulón! Tíz év egy szervezet életében nagy idő. Sok minden él bennem, bennünk eme ünnep kapcsán, hisz’ magam és sokunk részesei voltunk ezeknek az esztendőeknek. Ez az alkalom az elmúlt időről szól, barátainkról, hétköznapjainkról, vidám és szomorú pillanatokról, sikereinkről, de elsősorban ezen évek összes szereplőiről, azokról, akikért tettünk, és rólunk, akik ezt tettük.

Engedjék meg nekem, hogy röviden bemutassam az egyesületünket, a Kárpátalján működő magyar oktatási intézmények könyvtárosainak önkéntesen létrehozott szervezetét. 2002 januárjában felhívás jelent meg a *Közoktatás* című lapban, hogy 2002. február 16-án várják mindazokat a magyar iskolai könyvtárosokat, akik szívesen részt vennének egy szakmai megbeszélésen. Közel harminc könyvtáros jött el Kárpátalja szinte minden járásából. Nagy érdeklődést váltott ki a terv, amit Orosz Ildikó, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ) elnöke és Gönczy Sándor, a Tankönyv- és Taneszköztanács elnöke – ezen alapítvány első kuratóriumának is tagja – javasolt a résztvevőknek, hogy a könyvtárak munkájának hatékonyabbá tétele érdekében, a könyvtárosok szakmai továbbképzése céljából hozzanak létre egy szövetséget. A cél az oktatási intézmények könyvtárosainak egyesítése, az összetartozás fontosságának tudatosítása, az egymás közti kapcsolatok kiépítése volt; továbbá, hogy a szövetség kísérje figyelemmel a könyvtárpolitika és a szakirodalmi tájékoztatás alakulását, az erre vonatkozó törvényi és kormányzati döntéseket, gyarapítsa tagjainak szakmai és általános ismereteit, fejlessze hivatástudatát, foglaljon állást a könyvtáros képzés és továbbképzés kérdéseiben, képviselje a magyar oktatási intézményekben működő könyvtárak és könyvtárosok érdekeit, mozdítsa elő, illetve ápolja az együttműködést a belföldi és külföldi szakmai szervezetekkel. Az ötletet a résztvevők egyhangúan támogatták, és a további sikeres együttműködés érdekében megalakult a Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárosok Információs Egyesülete (KMIKIE). Az egyesület a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ) keretein belül működ-

dik, a Tankönyv- és Taneszköztanács részegységeként. Az egyesület székhelye Beregszász. Működése kiterjed Kárpátalja valamennyi magyar tannyelvű oktatási intézményére. Az egyesület működése során előadásokat, vitaesteket, konferenciákat, tanfolyamokat, tanulmányutakat és más rendezvényeket szervez, szakmai ajánlásokat, javaslatokat készít és jelentet meg. Támogatja tagjainak külföldi konferenciákon, tanulmányutakon való részvételét; tanácsadással, tájékoztatással, szolgáltatásokkal áll a tagok rendelkezésére.

Az iskolai könyvtárosok egészen a KMIKIE 2002. február 16-i megalakulásáig a továbbképzéseket illetően gyakorlatilag mellőzve voltak. Az egyesület megalakításának egyik alapvető motivációja az volt, hogy megváltoztassa ezt a tarthatatlan helyzetet. Az iskolai könyvtárosok első továbbképzése 2002. július 15-e és 20. között lett meghirdetve Beregszászon, a Kárpátaljai Nyári Kölcsey Pedagógusakadémia keretein belül. Tizenhat könyvtáros jelentkezett erre a tanfolyamra. A tanfolyam eredményeinek összegzésekor a hallgatók a legnagyobb meglepedés hangján szóltak az előadások színvonaláról, az előadóról, a szerzett ismeretek mennyiségéről és hasznosságáról. A kulturális programok – a sok látnivaló mellett – kikapcsolódást, szellemi pihenést jelentettek mindenkinek. Megismerkedhettek Beregszász nevezetességeivel, épületeivel, és a kirándulások során lehetőség nyílt gazdag történelmi múltú vidékünk megismerésére. Az sem mellékes, hogy a továbbképzéseken sok régi barát, évfolyamtárs találkozik, beszélget, vitatkozik, meg új ismeretségek és szakmai szövetségek köttetnek, ötletek születnek és cserélnek gazdát; szó esik a közösen megélt időkről és a jövőről is. A résztvevők kifejezték óhajukat a sikeres és jó kezdeményezés folytatására, rendszeressé tételére. Továbbképzéseket az eltelt évek alatt minden évben szerveztünk könyvtárosainknak; nagy öröm, hogy a jelentkezők száma évről évre nő. Az érdeklődés azt bizonyítja, hogy a könyvtárosoknak szükségük van ezekre az összejövetelekre. Kárpátaljai szakemberek, valamint Magyarországról meghívott szakelőadók tartanak előadásokat a nyaranta szervezett tanfolyamokon. Telente pedig, minden év februárjában kétnapos konferenciát szervezünk a könyvtárosoknak, más-más témakörökben.

Egyesületünk 2002 nyaratól kezdve folyamatosan bővíti kapcsolatait anyaországi szakemberekkel, könyvtárosokkal és más területen elhivatott, a határokon túliak ügyét támogatókkal. Így kerültünk szoros kapcsolatba a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárral. A 2002-ben szervezett nyári továbbképzésre két könyvtáros kapott meghívást, Vraukóné Lukács Ilona a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárból és Bajnok Lászlóné a Nyíregyházi Főiskola Könyvtárából. A még alakulóban lévő egyesület megbízott vezetői az informatika könyvtári alkalmazhatóságáról és az egyetemes tízedes osztályozásról kértek előadást a szakemberektől. (Nálunk akkor még csak néhány könyvtár használta az ETO-t, mivel, talán tudott, hogy az egykori Szovjetunió tagállamaiban nem ezt a rendszert használták a könyvtárak a szakrend kialakításánál.) Az öt nap leforgása alatt szoros kapcsolat, sőt, barátság alakult ki a két anyaországi könyvtárossal. Személyesen hallhatták, megtapasztalhatták a működéshez multhatatlanul szükséges feltételek hiányát; láthatták a romos épületeket, hogy nincs forrás dokumentumok beszerzésére, hogy nincs magyar nyelvű szakmai továbbképzés, nem jelenik meg magyar nyelvű szaklap stb. Sok feladat megfogalmazódott akkor bennük, de elsősorban a segíteni akarás szándéka. Hazautazván lépéseket tettek a felsorolt problémák enyhítésére. Folyamatosan szervezték és szervezik a magyarországi könyvtárak még használható fölős példányainak – gyermek- és ifjúsági irodalom, magyar és külföldi klasszikusok, néprajz stb. – kijutta-

tását. Segítik a települések, városok közötti kapcsolat felvételét, erősítését; pályázatokat nyújtanak be határon túli magyar könyvtárak állományának gyarapítására, több-kevesebb sikerrel. A hozzánk érkezett anyaországi könyvtárosok hasznos tanácsokat adnak az itt élő és dolgozó könyvtárosoknak, segítik a munkájukat.

2003 tavaszán együttműködési szerződés jött létre a Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárosok Információs Egyesülete és a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár között, hogy tovább szorgalmazzák a megkezdett tevékenységeket, továbbvitelüket, megerősítésüket: kárpátaljai továbbképzések szervezése, olvasótáborok és irodalmi programok rendezése, szakmai tanácsadás, könyvtárszakmai információk továbbítása, egyéni képzések és tanulmányutak szervezése Magyarországon stb.

2004 nyarán vettük fel a kapcsolatot a nyíregyházi Scola Téka Iskolai Könyvtárosokért Közalapítvánnyal. A kapcsolatfelvétel első lépéseként az alapítvány kuratóriumi titkára, Kalydy Zsuzsa részt vett egyesületünk nyári továbbképzésén. Előadást tartott és ismerkedett az egyesületünk tagjaival, közben tájékozódott, milyen irányban lehetne indítani, majd fejleszteni a kapcsolatokat. A legmegfelelőbbnek az egymás szakmai programjain való részvételt tartottuk. Egy sikeresen elbírált pályázat után Kárpátaljáról húsz fő iskolai könyvtáros részvételét biztosították egy szakmai továbbképzésen, amelynek helyszíne Szurdokpuszpöki, ideje pedig 2005. március 17-19. volt.

2005 nyarán együttműködési megállapodás született a Magyar Könyvtárosok Egyesületével (MKE). A cél a szakmai rendezvényeken, továbbképzéseken való részvétel elősegítése volt, beleértve az évente megrendezett vándorgyűléseket. Célunk volt még a magyarországi és a határon túl élő magyar könyvtárosok egyenrangú MKE-tagságához szükséges alapok lerakása, nemzeti és nemzetközi pályázatokon való közös részvétel előmozdítása, egy közös levelezőrendszer koncepciójának kidolgozása.

2006 őszén a KMIKIE és a magyarországi Könyvtárostanárok Egyesülete (KTE) között együttműködési szerződés kötött, az alábbi feltételekkel: a KTE szakmai információkat nyújt a kárpátaljai magyar vagy kétnyelvű iskolai könyvtárak számára a KTE meglévő információs csatornáin, a honlapján, levelezőlistáján, valamint közvetlen kapcsolattartással mindkét fél vállalja, hogy a jövőbeli pályázatokon együttműködő partnerként támogatják egymás törekvéseit, különös tekintettel a közös szakmai programok szervezésére, egymás programjain történő részvételre, szélesebb körben lehetővé téve ezzel a tapasztalatcserét. Több alkalommal meghívást kaptunk a KTE Nyári Akadémiájára, az egykori elnök, Bondor Erika javaslatára. Nagy öröm számunkra, hogy az elmúlt évek alatt sikeres együttműködési nyilatkozatok, megállapodások születtek határon túli egyesületekkel, közalapítványokkal, könyvtárakkal.

Vraukóné Lukács Ilona és Éva Erzsébet kezdeményezésére megszületett a Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárakért Alapítvány (KaMIKA). Alapító tag volt még Bajnok Lászlóné, Kalydy Zsuzsa, Kövér Tibor, Kovács Ferenc és Puky Miklós. A KaMIKA megalapításának gondolata hosszú évekre, előzményekre vezethető vissza. Öt év munkája kellett ahhoz, hogy 2005 nyarán, éppen egy Beregszászon tartandó képzésre utazva megfogalmazódjon bennük egy alapítvány létrehozásának gondolata. Az évek során nem csupán könyvtáros és könyvtáros között, hanem az egyes témákhoz különböző szakterületekről meghívott előadók között is nagyon szép, támogató kapcsolat alakult ki. Ezekből szinte természetesen jött a gondolat, hogy ha már külön-külön mindenki próbálja ereje, tehetsége szerint a határokon túli könyvtárosokat, illetve rajtuk keresztül az

olvasó határon túli magyarokat segíteni, akkor tegyék ezt együtt. Többek között azzal a céllal, hogy jó szándékú támogatókat is keresve segítsék a Kárpátalján magyarul vagy magyar nyelven is oktató iskolák könyvtárai magyar nyelvű állományának fejlesztését és az ott dolgozó kollégák továbbképzését. A gondolatot tett követte, készítettek egy képeslapsorozatot Puky Miklós biológus Kárpátalján készített fotóiból. Az első darabokat Norvégiában, Oslóban tették pénzzé. A képeslapokból készített tabló több fórumon szerepelt, így a Nemzetközi Könyvfesztiválon vagy a Nemzetközi Olvasástársaság budapesti konferenciáján is megjelent, egyik helyen sem haszontalanul. A KaMIKA-t 2006 február 22-én jegyezte be a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság. Az alapítvány célja: a Kárpátalján működő magyar nyelven tanító vagy magyar nyelven is oktató elemi és középiskolák könyvtárainak támogatása könyvekkel, technikai eszközökkel, szakmai-módszertani tanácsadással, a fenti iskolákban dolgozó iskolai könyvtárosok képzéseinek, továbbképzéseinek támogatása, az iskolai könyvtárak irodalmi és más könyves programjainak támogatása. Az alapítvány segítségével valósítható meg a kárpátaljai magyar iskolák könyvtári állományainak gyarapítása, frissítése, újabb kiadványokkal való ellátása. Ez nem kis feladat, mivel Kárpátalján mintegy száz magyar oktatási intézmény működik, amelyekben könyvtár is van. Az elmúlt években több ezer használt és új kötetet, régi és új folyóiratot, CD-ket, kazettákat juttattak át a határon. Az alapítvány tagjai és támogatói nagyon sok segítséget nyújtottak és nyújtanak azoknak az iskoláknak, ahol magyarul, illetve magyar nyelven is oktatnak. Minden más település iskoláinál nehezebb körülmények között működnek a szórványvidék iskolái. Ezt felismerve egyre intenzívebb ezen iskolák alapítványi támogatása. Nagyon fontos az a módszertani segítség is, amit kapunk a magyarországi alapítványoktól, egyesületektől, könyvtáraktól, könyvesboltoktól, kiadóktól, íróktól, magánszemélyektől. Kiemelten mondunk köszönetet e helyen is mindazoknak, akik időt és fáradságot nem kímélve támogatnak bennünket.

Tiszteletadás gyanánt emlékezzünk meg most azokról a nagyszerű, segítőkész emberekről, akik sajnos, már nem lehetnek itt velünk ezen a jubileumi ünnepségen: Berki Antal színész, Éva Erzsébet főiskolai docens, Gönczy Sándor a KMPSZ elnökségi tagja, Puky Miklós biológus. Nyugodjanak békében!

Végezetül szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik segítettek, támogattak bennünket, és merem remélni, hogy a jövőben is számíthatunk a segítségükre. Tudjuk, az ilyen típusú segítségnyújtás sok fáradsággal jár, és sok időbe kerül, de hosszú távon gyümölcsöző. A mesék tanulsága is azt üzeni: „jó tett helyébe jót várj!” Az ember szeret jó lenni, mert ez megerősíti őt, így eléri környezete megbecsülését, tiszteletét, és életét a hasznosság és a hatékonyság öröme járja át.

Köszönöm a figyelmüket!

Répási Ildikó

Szösszenet szakmai konferenciákról

Korábban informatikus könyvtáros (MA) szakos hallgatóként és jelenleg harmadéves, a neveléstudomány területén kutató, oktató doktorandusz hallgatóként lehetőségem adódott több hazai és külföldi szakmai konferencián részt venni. Jelen kutatásom interdiszciplináris területen, az információtudomány és a neveléstudomány metszetében helyezkedik el. Ezért igyekszem mindkét tudományterület konferenciáin részt venni hallgatóként és előadóként is. Kezdetben oktatóim ajánlására, később folyamatos támogatásuk és a szakmabeliek visszajelzései alapján egyre többször jelentkeztem országos és nemzetközi szakmai konferenciákra.

A Pécsi Tudományegyetem könyvtáros oktatói és hallgatói köreiben már-már hagyomány a BOBCATSSS¹ nemzetközi információ-és könyvtártudományi konferencián való részvétel, amelynek helyi szintű kezdeményezője Tóth Máté, a Könyvtári intézet munkatársa, aki korábban még ELTE hallgatójaként jutott el a BOBCATSSS-re. 2015 januárjában a csehországi Brno-ban rendezett konferencián volt lehetőségem előadni, amely prezentáció már az ötödik alkalom volt a „BOBCATSSS-sorozatban”.

A doktori képzés során elkerülhetetlen, sőt követelmény a szakmai konferenciákon való részvétel. Úgy gondolom, hogy a tudományos szférában való jelenléthez és szakmai továbbfejlődéshez elengedhetetlen a konferenciákon való szereplés. A konferenciák kitűnő színterei a tudományos diskurzusoknak, a kutatási eredmények nyilvánosság elé tárásának. Egyre több konferencián van lehetőség tudományos műhelyeket, workshopokat, pecha-kucha előadásokat² tartani a résztvevőknek, amelyek során a fiatal kutatók is feltehetik a kutatásaik közben felmerülő dilemmáikat, problémáikat. Az elmúlt két évből a BOBCATSSS-en kívül még három konferenciát szeretnék kiemelni, amelyeken én is részt vettem és számomra jelentős élményt nyújtott: a londoni és isztambuli *ISCHE*³ nemzetközi neveléstörténeti konferencia és a pécsi *Horizontok és Dialógusok*⁴ című nemzetközi neveléstudományi konferencia.

Véleményem szerint a könyvtáros kollégák egy része azért nem tud aktívabban részt venni a tudományos konferenciákon, mert az azokon való részvétel magas regisztrációs díjhoz kötött, továbbá utazási és szállásköltséggel is jár, amelyeket a munkáltató nem min-

den esetben tud finanszírozni. Doktorandusz hallgatóként én a Campus Hungary sikeres pályázataimnak köszönhetően jutottam el több, külföldi konferenciára. Jelenleg dilemmát okoz számomra és hallgatótársaim számára is, hogy a jövő évben tartandó konferenciákra a jelentkezések már megkezdődtek vagy már le is zárultak, de nincs számunkra megfelelő pályázat, amelynek keretében jövőre részt tudnánk venni akár a BOBCATSSS-en Franciaországban, Lyonban vagy ISCHE-n az USA-ban, Chicagóban.

Ugyanakkor létezik több olyan nivós, globális konferencia, amelyeken ingyen, online formában lehet részt venni előadóként vagy hallgatóként. Ezekre kitűnő példa a Library 2.0 vagy a Learning 2.0 konferencia-sorozatok. Ehhez elegendő egy mikrofonnal, webkamerával és internet csatlakozással ellátott számítógép, mindez megfűszerezve kellő tudományos érdeklődéssel és a szakmai iránt elhivatottsággal.

Ha megnyerném a lottó ötöst, minden bizonnyal nem egy, hanem több hazai és külföldi konferenciára is elmennék, hiszen széles tárháza várna a könyvtártudománynak, amelynek megismerése javamra válna. Talán egy lottó négyes is elegendő lenne legfőbb vágyam beteljesítésére, eljutni a világ legnagyobb információ- és könyvtártudományi konferenciájára, az IFLA-ra.

JEGYZETEK

1. Csorba-Simon Eszter – Horváth Noémi – Jávorka Brigitta – Margit István – Szalacsi Alexandra (2014): BOBCATSSS 2014 - Barcelona, te csodás! = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 23. évf. 1. sz. 43-49. p. ; Fazekas Mária – Ilácsa Szabina – Herkó Zsanett – Kovács Ramóna. – Szalacsi Alexandra (2012) : Mozgásban az információ. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 21. évf. 5. sz. 32-39. p. URL: <http://ki.oszk.hu/3k/2012/09/mozgasban-az-informacio/>(2015.10.09.); Jávorka Brigitta – Kovács Ramóna – Szalacsi Alexandra (2013) : Vissza a jövőbe. Ankarai túra BOBCATSSS módra. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 22. évf. 4. sz. 12-16. p. URL: <http://ki.oszk.hu/3k/2013/05/vissza-a-jovobe-ankarai-tura-bobcatsss-modra/> (2015. 10.09.)
2. „Locsi-fecsi” konferencia – olyan nyílt fórum, amelyen fiatal szakemberek, kutatók, művészek mutatkozhatnak be egymásnak és a közönségnek. Az ötlet Tokióból indult, és a jó hangulatú, pörgős konferenciákon egy-egy előadó húsz képet vagy diát vetíthet, egyenként húsz másodperc időtartamban.
3. International Standing Conference for the History of Education. <http://conferences.ische.org/ocs-2.3.6/index.php/ische/2016/index> (2015.10.10)
4. <http://kompetenspedagogus.hu/hu/konferenciafelhivas> (2015.10.10)

Szalacsi Alexandra

Umberto Eco könyvtára

Az olasz származású Umberto Eco (1932-2016) a szemiotika professzora volt, aki az általános jelelméletet kifejezetten az emberi nyelv értelmezésével kapcsolta össze. Már életében is számos elismerést kapott tudományos és ismeretterjesztő munkásságáért. Elismertségét mi sem bizonyítja jobban, minthogy a *Hogyan írjunk szakdolgozatot?* című munkája több magyarországi felsőoktatási intézményben is az ajánlott olvasmányok közé tartozik, a diplomamunka megírása előtt. A népszerűséget *A rózsza neve* című kalandregény hozta meg számára, amely több kiadást is megért Magyarországon, valamint legalább húsz nyelvre fordították le.

Életében többször is adott interjút, egy alkalommal a kíváncsi újságírókat beengedte egyik lakásába, ennek eredményeképpen került fel a világhálóra is a könyvtáráról egy rövidfilm, amely azóta önálló életre kelt a riporttól függetlenül. Eco – saját bevallása szerint – két rezidenciáján mintegy ötvenezer kötetes könyvtárral rendelkezett. Egyik magyarul is megjelent könyvének fűlszövege szerint a professzor „notórius bibliofil” volt. Ebbéli hitvallását leghíresebb regényében ki is fejezte, egyik szereplőjének szájába adta e rövid mondatot: „*A könyvekért élünk*”. A professzor maga is gazdagította az emberiség egyetemes könyvtárát tudományos tevékenysége révén.

Eco karrierje az 1970-es évek végén, és az 1980-as évek elején kezdődött. 1979-ben jelent meg első híres kötete *A theory of semiotics* címmel, vagyis *A szemiotika elmélete*. Ezt követte négy évvel később a *The sign of three: Dupin, Holmes, Peirce (A jelek három fajtája...)*. Munkásságához és kutatásaihoz azonban legközelebb talán a *Semiotics and the philosophy of language (A szemiotika és a nyelv filozófiája)* áll. Könyvszeretete mellett szintén *A rózsza neve* című regényben, a harmadik tudományos kötetében foglaltakról fejezte ki legtalálékosabban hitvallását, amely szerint nem azt kell kérdezni, mint mond egy könyv, hanem azt, hogy mit jelent.

Eco a kommunikációnak a Jakobson (1972) által meghatározott referenciális funkcióját kérdőjelezte meg tulajdonképpen. Szerinte nem létezik egyértelmű jelentésátadás – ahogy többen az ő korában gondolták –, hanem a jelentéskialakítás folyamata a meghatározó tényező a kommunikációban. (Griffin, 2003) Ez a megközelítés már csak azért is helytálló, főként a művészi szövegekkel kapcsolatban, mert a befogadást esztétikai értelemben kezeli, és szubjektumfüggő modellbe helyezi (Carroll, 1999). Ez természetesen nem azt jelenti, hogy egy adott szövegnek végtelen számú interpretációja létezik, csupán azt, hogy „*a művészek gazdagítják a környezetre irányuló észlelési képességünket*”. Vagyis egy

szöveg értelmezése során többféle nézőpont juthat szerephez az olvasó egyéniségétől és előzetes ismereteitől függően, amelyre a szöveg is felhívja a figyelmet (Eco, 2002).

Bármely szöveg befogadásának tehát három szereplője lehet: az író, maga a szöveg, valamint az olvasó. A szerző saját szándéka szerint alakítja a textust, és vele a paraszöveget, azoknak az üzeneteknek a sorát, amelyek kísérik a szöveget, és segítenek azt megmagyarázni, megérteni (Eco, 1999). Ez meghatározza azt is, hogy milyen mértékben részletes az alkalmazott leírás, ergo ki lehet-e találni például, ki a gyilkos? Az olvasó miközben értelmezi a szöveget, a művész által meg nem ragadott lényegtelen, vagyis a le nem írt részeket (hiányosságokat) feltételezéseként éli meg, és önmaga is létrehoz egy ok-okozati összefüggéseken alapuló fikciót (Eco, 2004). A szövegben bemutatott és a megragadott lényeges jelenetek és epizódok fontosságát ebben az esetben, sokszor csak a mű végén lehet teljesen megérteni. A valóság ábrázolásának részletessége viszont nem mindig ad lehetőséget arra, hogy az olvasó átadja magát a fikciónak, amelyet a valóság vesz körül. Jó példa erre Orson Welles *Világok harca* című, 1938 októberében sugárzott rádiójátéka a földönkívüliek inváziójáról (Eco, 1992). A botrányos médiatörténeti sikerhez természetesen nagymértékben hozzájárult a jól alkalmazott narráció. A jelen időben játszódó események, továbbá a műsorban életre keltett „terek” egyértelműen azt a benyomást kellették, hogy a cselekmény valós, és teljesen hihető valóságként mutatták be a marslakók támadását. A kontextus – amelybe a fiktív történet volt beágyazva – ebben a situációban teljes mértékben megfelelt az értelmezés körülményeinek.

Könyv formátumban mindez természetesen kevésbé hatásos, hiszen a történet menetének ideje, az olvasás ideje, valamint a szövegben leírt események hossza eltérő lehet.

Eco még az internet mindennapi elterjedése előtt alkalmazta az intertextualitást, általában a célzás jellegű utalások formájában (Eco, 1997). Miközben tehát olvassuk a szöveget, korábbi művek juthatnak eszünkbe, vagy jöhetnek létre gondolati-logikai kapcsolatok az aktuális tartalomhoz illeszkedve. Ezeknek a rejtett – olykor szimbolikus – utalásoknak a megfejtése minden esetben mélyebb, értelmező olvasást igényel (Eco, 1993). Ezt Eco szerint a mintaolvasók teszik, akik felfedezik, hogy mit akar tőlük a szerző, és „*akinek az együttműködésére a szöveg nem csupán eleve számút, de igyekszik azt meg is teremteni*” (Eco, 2013). A „*szöveg feltárja összefüggéseinek potenciális sokrétűségét*”; és ez odáig is vezethet, hogy az olvasó felfedez olyan olvasatokat vagy pragmatikailag értelmezhető jelenségeket, amelyek ábrázolása nem is állt az író szándékában. Ekkor már a mű önálló életre kel, és az érzelmi hatásokon túl olyan reakciókat is kivált, amelyek elősegítik az egyszerű használaton túl a szöveg élvezetét, felfedezését (Eco, 2006).

Jelen sorok szerzőjének egy alkalommal volt szerencséje hallgatni Eco egy előadását. Természetesen a professzornak megvolt a megfelelő felkészültsége ahhoz, hogy könnyed és mégis informatív stílusban tudjon beszélni, mégis, előadásmódja kötetlennek tűnt és közvetlennek. Beszéde számos meglepő következtetést és érdekességet tartalmazott, valamint rengeteg utalást – más tudományos tézisekre, kutatókra és könyvekre egyaránt. Nem meglepő, hogy egyik magyarul is megjelent könyvéhez írt saját előszava szerint „*a könyvek mindig más könyvekről beszélnek*”. Ezt komolyan is gondolhatta, hiszen az előadása során sokat mesélt, de nem csapongott, hanem a tárgyhoz vagy annak kiegészítéseként rengeteg mondanivalót fűzött hozzá. Feltehetően ez utóbbi tulajdonsága indította arra, hogy egy kalandregény formájában is kifejezze kutatásainak esszenciáját. *A rózsza neve* - többek között – azért is kiemelkedő alkotás, mert megjelennek benne egy adott történel-

mi keretbe ágyazva a kor vallási kérdései, és az ezzel kapcsolatos filozófiai témák. Ha csak kalandregényként élvezi az olvasó, nem is szükséges a megértéshez feltétlenül előzetes háttértudás. A regény kiválóan ötvözi a középkori misztika és a tudományos gondolkodás kapcsolatát és ellentéteit. Olvasata szerint lehet teozófiai vagy több tudományterületet ötvöző korrajz. Bár néhol nevezik akadémiai bestsellernek is, bűnügyi vagy kalandregény egyaránt lehet. Az olvasók nagy többsége ez utóbbi jelzője miatt szereti talán, bár Eco nem lett volna a szemiotika professzora, ha nem egyesíti a különböző diszciplínákon átívelő tartalmakat és azokat megjelenítő nyelvi rétegeket egy narratívában. Főszereplője, Vilmos mester maga Eco, mint felfedező tudós és detektív egy személyben.

A mű szerkezete is páratlanul épül fel, szerkesztése és a téma-réma előrehaladása teszi a könyvet – más tulajdonságai mellett – izgalmassá, olvasmányossá. Ez sem véletlen, mert Eco munkássága kiterjedt az esztétikára és az irodalomelméletre egyaránt. A *Nyitott mű* vagy *Az értelmezés határai* című alkotásait elolvasva érez rá az ember igazán, hogy hányféleképpen és milyen szemszögből lehet szemlélni a világirodalom alkotásait.

Umberto Eco kétségtelenül fel tudta kelteni a figyelmet műveivel a könyvek és az olvasás iránt. Rengeteg embert szórakoztat és nevel, mert könyvei mindenkinek szólnak, mindenki megtalálja benne a saját értelmezési lehetőségét, így örömet leli benne az is, aki nem feltétlenül literátus ember. Eco az élményszerűséget és a szórakozást is garantálja.

A római Terentianus Maurus szavaival élve, „*Pro captus lectoris habent sua fata libelli*”. Vagyis: a könyvek sorsa attól függ, mennyire tudja őket befogadni az olvasó.

JEGYZETEK

- Carroll, N. (1999): *Philosophy of Art. A Contemporary Introduction*. Routledge, London.
- Eco, U. (2002): *Hat séta a fikció erdejében*. Európa Kiadó, Budapest.
- Eco, U. (2013): *Az értelmezés határai*. Európa Kiadó, Budapest.
- Eco, U. (2006): *Nyitott mű*. Európa Kiadó, Budapest.
- Eco, U. (2004): *Mouse or Rat?* Phoenix, London.
- Eco, U. (1997): *The Search for the Perfect Language*. Blackwell, Oxford.
- Eco, U. (1999): *Serendipities: Language and Lunacy*. First Harvest.
- Eco, U. (1993): *Misreadings*. Harcourt.
- Eco, U. (1992): *Interpretation and Overinterpretation*. University of Cambridge, Cambridge.
- Griffin, E. (2003): *Bevezetés a kommunikációelméletbe*. Harmat, Budapest.
- Jakobson, R. (1972): *Hang-jel-vers*. Gondolat, Budapest.

Dóra László

Szabó Károly történetírói munkássága

Százhuszonöt év távlatából egyre világosabban látszik, hogy Szabó Károly (1824-1890) tudományos életművének legértékesebb terméke, csúcsteljesítménye a *Régi Magyar Könyvtár* három kötete. Jóval fiatalabb kortársa, jeles pályatársa, Márki Sándor máig ható érvénnyel fogalmazta meg egyik emlékbeszédében: ez az a műve, „*mely örökre forrásmunka marad.*”¹ A mi kortársunk, Borsa Gedeon szintén hasonlóan vélekedik: az összeállítás „*azóta is gazdag kincsbányája az ezzel a korral foglalkozó valamennyi szakembernek.*”²

A bibliográfiát valamennyi könyvtáros jól ismeri, hiszen a képző intézményekben kötelező tananyag, a gyakorlatban pedig nap mint nap kézbe veszik vagy rákattintanak. Tanulmányaik során nyilván hallottak, olvastak arról is, hogy a magyar retrospektív nemzeti bibliográfia egyik megteremtője eredendően történész, vagy az akkor szívesebb használt kifejezéssel: történetíró volt. Munkásságának ez a területe azonban kevésbé ismert. A hatvanas évek első felében történelem szakos hallgatóként mi sem találkoztunk a nevével, a historiográfiai tárgy oktatója, az egyébként félelmetes tudású Lederer Emma sem az előadásain, sem a szemináriumán nem beszélt Szabó Károlyról, az ezek nyomán született könyvében is csak a bibliográfiai függelékben fordul elő – egyszer – a neve.³ Az újabb keletű historiográfiai összefoglalások – Gunst Péter egyetemi⁴ és Kristán Pál főiskolai tankönyve⁵ – voltaképpen csak a hézagos felsorolásokban említik. Egyetlen, majd később tárgyalandó kivételtől eltekintve, ugyanezt tapasztalhatjuk Romsics Ignác hatalmas terjedelmű szintézisében.⁶ Szűrőpróba szerűen megnéztem néhány, a Szabó Károly kutatási témáit szorosabban érintő frissebb történeti feldolgozást is: hajdani munkáira csak elvétve, mondhatni, mellékesen, a precízebbek az ún. teljesség kedvéért utalnak. Bár nem esett ki teljesen a céhbéli köztudatból, a megérdemelnél sokkal ritkábban idézik, illetve hivatkoznak rá.

Százhuszonöt éve, amikor hatvanhat esztendőskorában meghalt, egészen más volt a helyzet: Szabó Károly szakmai köztiszteletnek és – a korabeli megnyilatkozásokból ítélve – megnyerő egyénisége, közvetlensége, derült kedélye, humánus és puritán magatartása folytán közszeretnek örvendett. A csaknem mindent tudó Szinyei József biobibliográfiájában kilenc nekrológot és négy emlékbeszédet regisztrált⁷, és ezek mind-

egyike elsősorban történészként, nagy munkabírású, önmagához is szigorú tudósként méltatta. Valóban nem volt akárci: az éppen újjászerveződő és a mostani nevét felvevő Magyar Tudományos Akadémia 1858-ban (tehát 34 évesen) levelező tagjává, majd 1871-ben rendes tagjává választotta.⁸ A kiegyezés évében alapító és választmányi tagja a Magyar Történelmi Társulatnak, majd jegyzője a Társulat kolozsvári állandó bizottságának,⁹ rendszeres munkatársa a ma is élő *Századok* folyóiratnak.¹⁰ 1872-től haláláig az akkor megnyíló kolozsvári tudományegyetemen a magyar történelem és segédtudományai egyetemi tanára (az 1882-83-as tanévben a rektori tisztségét is betöltötte).¹¹ Noha közleményeinek és előadásainak teljes bibliográfiája mindmáig hiányzik (főleg a napi- és hetilapcikkekről tudhatunk keveset), a különféle összeállítások¹² és utalások alapján megközelítő pontossággal megállapítható, hogy Szabó Károly mintegy négy évtizedet átívelő történetírói munkássága során körülbelül százötven tudományos művet – könyvet, tanulmányt, folyóiratcikket, recenziót – publikált.¹³ Nyilvánvaló, hogy ezek szimpla felsorolása is szétfeszítené e referátum kereteit. Marad tehát a „klasszikus” megoldás: a téma- és időrend valamiféle keverékével az erősen vázlatos áttekintés.

Szabó Károly – mint régen és napjainkban is oly sok fiatalember – nehezen talált rá igazi hivatására.¹⁴ Falusi református lelkész fiaként a leendő honoráciorok útján indult: köz- és váltóügvyvédi oklevelet szerzett, de a jogi pálya etikai okokból taszította. (E téren is következetes volt: a polgári forradalom fordulata után sem vállalta Békés város ügyészi tisztségét.¹⁵) Tengerész-tiszti álmait a betegség foszlatta szét.¹⁶ 1848-ban pár hónapig újságíró a *Kossuth Hírlapjánál*, majd önkéntes nemzetőrként, aztán honvédként fegyveresen harcolt a délvidéki hadjáratban. Főhadnagyi uniformisát haláláig őrizte, sőt abban temette el magát, mintegy jelképes aktusként: így is demonstrálta hazaszeretetét, és hogy mindvégig hű maradt a polgári átalakulásért folytatott küzdelem eszméjéhez.¹⁷ A világsi trauma után visszatért diákkori kedvenceihez – a debreceni református kollégiumban és a késmárki evangélikus líceumban megismert – ógörög klasszikusokhoz, néhány műfordítása nyomtatásban is megjelent.¹⁸ Mentora, a hazai szellemi élet egyik kiemelkedő, rendkívül befolyásos személyisége, a Magyar Tudós Társaság (ahogy bő negyedszázadon át az akadémiát bécsi utasításra nevezni kellett) titoknoka, Toldy Ferenc – akit mi, könyvtárosok kiváltképp a pesti egyetemi könyvtár korszakos jelentőségű igazgatójaként tisztelünk – beajánlotta Teleki József grófhhoz (aki a Tudós Társaság elnöke volt), hogy segítségére legyen a Hunyadiak koráról készülő műve anyaggyűjtésében és rendszerezésében. Közel öt esztendőn át a sziráki kastélyban élt, itt is házasodott. Közben szorgalmasan közölte történeti tanulmányait, főként Toldy folyóiratában, az *Új Magyar Múzeumban*. Ám még ekkor sem dőlt el véglegesen a sorsa. Miután a gróf meghalt, meghívták a nagykőrösi református gimnáziumba tanárnak, a görög nyelv és irodalom tanszékére. Majd amikor 1859-ben a kolozsvári Erdélyi Múzeum-egylet könyvtárőrévé választották, mellette jó ideig tanította az ottani református kollégiumban is a görög nyelvet. Csak professzori kinevezését követően kötelezte el magát végérvényesen a magyar történelem és – a tudós könyvtáros korabeli eszményének egyik hazai példajaként – a könyvtári, bibliográfiai munka mellett. Sajnálatos módon egyetemi tanári működéséről – mit tanított, hogyan tanított, kiket tanított – egyelőre vajmi keveset tudunk.

Látszólag furcsa módon Szabó Károly a hellén kultúra imádatától jutott el az ősmagyar történelem iránti érdeklődésig. A nemzeti ébredés időszakában sokakra hatottak a történetíró Horvát István délibábos, erőltetett szómagyarázatokon alapuló tévelygésai;

Szabó Károly első kísérlete is ebben a szellemben született: 1848 nyarán az akadémián *Az óhellén és a magyar nyelvbeli némely rokoni- és hason szók* címmel tartott előadást.¹⁹ A Telekinek folytatott anyaggyűjtés közben azonban rádöbbent, hogy a „históriai igaz”²⁰ megtalálásának feltétele az eredeti források felkutatása, helyes értelmezése, a következetes és céltudatos forráskritika, a pozitív tények feltárása; óvakodott és óvott a nemzeti elfogultságtól²¹, némely kérdésben azonban mégsem tudott tárgyilagos lenni. Felismerte azt is, hogy van egy kiaknázatlan forráscsoport, amelyet elődei vagy nem vettek figyelembe, vagy felületesen kezelték, és ez a bizánci görög nyelvű krónikák köre. Lefordította Priszkosz rétor (aki járt Attila udvarában) töredékeit²², majd a vándorló és honfoglaló magyarok történetének tanulmányozása során Bölcs Leó a magyarok hadszerkezetéről²³ és Biborbanszületett Konstantin császárok feljegyzéseit²⁴, jókora kihagyással, már a hetvenes évek közepén a török korból Krisztobulosz életrajzát II. Mehmet szultánról²⁵, és ezzel nagy szolgálatot tett a hazai történetírásnak. Sejtése szerint a világverő hunok és a honfoglaló magyarok között rokonság mutatható ki, úgy vélte, ezt erősítik a francia Amadé Thierry Attila-könyvei, ezek mindhárom darabját átültette magyarra.²⁶ A hun-magyar rokonság később is foglalkoztatta, és e téveszmét valójában haláláig nem adta fel.²⁷

A Teleki gróf mellett végzett munka hozta közelebb a középkori magyar forrásokhoz; e téren kiváló latin nyelvtudását hasznosította. A *Hunyadiak kora Magyarországon* című hatalmas, tizenkét kötetre tervezett opus első négy kötete, valamint az oklevéltár (a 10. kötet) első része az ő közreműködésével került nyomdába, majd a gróf halála után az ötödik kötetet, aztán a hatodikot (a korabeli földrajzi viszonyokat bemutató rész első hányadát), valamint az oklevéltár hátralévő két darabját viszont már ő rendezte sajtó alá.²⁸ Közben néhány rész tanulmányt is publikált különböző folyóiratokban (leggyakrabban az *Új Magyar Múzeum* és a *Szépirodalmi Lapok*, majd a *Delejtű* és a *Budapesti Szemle* hasábjain), egyebek között a 888-ra datált bolgár-magyar háborúról, a hét magyar nemzetségről, a besenyőkről, a magyar helynevek eredetéről, a honfoglaló vezérekről. Szívesen időzött az Árpád-házi királyok koránál: második akadémiai székfoglalóját *Péter és Aba Sámuel* címmel tartotta²⁹; könyvet írt IV. (Kun) Lászlóról.³⁰ Már nagykorúsi tanárként – főként szintén fiatal kollégája, az ígéretes történész, Szilágyi Sándor kezdeményezésére – új, külföldön már divatos témához nyúlt, barátjával együtt lokális levéltári forrásokat akartak közzétenni *Történeti emlékek a magyar nép községi és magánéletéből a XV. század végéig* címmel; ezt először Balla Gergely nagykorúsi bíró krónikájával tették³¹, másodszer (és utoljára) négy tizenhetedik századi naplót adtak közre.³²

Nagykorúson folytatta a hazai kútfők behatóbb tanulmányozását. Hogy szélesebb körben is megismerhessék ezeket, 1860-tól *Magyarország történetének forrásai, Magyarország alapításától a XVI-dik századig* címmel sorozatot indított Ráth Mór pesti kiadónál. Magyarra fordította és jegyzetekkel látta el néhány fontos Árpád-kori elbeszélő forrás szövegét: a *Gesta Hungarorum*, a tatárjárásról Rogerius váradi kanonok és Tamás spalatói esperes írása, aztán Kézai Simon krónikája, továbbá az államalapítás utáni évszázad magyar szentjeinek legendái.³³ Később ő fordította a *Képes krónika* szövegét is, amelyet Toldy Ferenc 1867-ben a koronázás alkalmából díszkiadásban tett közzé.³⁴ Középkori kutatásainak eredményeit, pontosabban azok summáját igazán impozáns kiadványban foglalhatta össze. A dualizmus kori magyar könyvkiadásnak tartalmában és terjedelmében is igen jelentős produktuma Az *Osztérák-Magyar Monarchia írásban és képen* című sorozat. Ennek 1888-ban megjelent tizenegyedik, másként számlálva az első magyarországi kötetében Szabó

Károly stílusosan megírt, a tudományos népszerűsítés magas színvonalán mozgó közel száz oldalnyi történeti áttekintést ad a vándorlás korától (vagyis a kezdetektől) a mohácsi vészig.³⁵

A honfoglalás és előzményei szükségszerűen elvezették Szabó Károlyt egy másik megoldatlan kérdéshez – amely mindmáig neuralgikus pontja a magyar történeti kutatásnak – a székelyek eredetéhez és a székely nemzet (közösség) fejlődéstörténetéhez. Híven korábbi elhatározásához, itt is a források felkutatását és feltárását helyezte előtérbe. Forráspublikációi mintaszerűek, szövegfordításai hitelesek, magyarázatai viszont sok-sok ellenvéleményt váltottak ki. Nemigen tudta elfogadtatni a hun-székely származásvonal tézisé³⁶, és ebből következően mereven tagadta a székelyek királyi telepítésének feltételezését.³⁷ Mikor Kolozsvárra költözött, rábízta a *Székely oklevéltár* gondozását. Ennek két kötete még életében megjelent, a harmadikat sajtó alá rendezte, nyomdába küldte, de kiadását nem érte meg³⁸, a negyediket pedig kéziratban hagyta hátra. (Közzététele, kiegészítése és a további három kötet gondozása tanítványa és egyetemi utóda, Szádeczky Lajos nevéhez fűződik.)³⁹ Évtizedekig munkálkodott a székelység története megírásán (a székely történelmi pályadíj alaptól erre megbízása is volt). Több írása napvilágot látott a témából, nemegyszer hevesen vitázva szakmabeli ellenfeleivel. Ezekből gyűjtött egybe élete utolsó évében *A régi székelység. Székely történelmi és jogi tanulmányok* címmel egy átfogóbb kötetet.⁴⁰ A régen megálmodott nagy művet azonban nem sikerült befejeznie. Abban reménykedett, hogy nyugdíjazása után végére érhet⁴¹, de ezt már súlyos betegsége⁴² és halála megakadályozta.

A székelyek múltján kívül néhány más erdélyi téma (például Thököly Imre erdélyi hűtlenségi pere, a Heltai Gáspár-féle nyomda, a Bethlen Gábor által alapított gyulafehérvári főiskola törvényei, Mátyás király szülőháza, a reformáció itteni múltja) is vonzotta, ám leginkább a XVI-XVII. századi források (naplók, krónikák, törvények, okiratok, levelek, adórajstromok, összeírások) felkutatása és magyarázata. Addigi válogatott cikkei (szám szerint nyolcat) 1862-ben *Erdélyi történelmi adatok* címmel kötetben is összegyűjtötte.⁴³ A magyarság egészének története szempontjából jóval fontosabb Apáczai Csere János latin nyelven írt egyetem-tervezetének lefordítása és közreadása.⁴⁴ Kolozsvári könyvtárnoki elfoglaltsága eredményezte a múzeum-egylet okleveleinek rendezését, tartalmi kivonatokkal ellátott jegyzékét⁴⁵, és legfőképpen roppant szorgalmas és odaadó munkával a *Régi Magyar Könyvtár* összeállítását, ez utóbbi kapcsán számos könyvészeti adalékot publikált.

Életének kolozsvári periódusa részben a betakarítás időszaka is. Akadémikusként és egyetemi tanárként fontosnak vélte, hogy korábbi írásait, tanulmányait egybegyűjtse, kötetbe rendezze, és ezáltal a tudományos közvélemény előtt megerősítse akkori nézeteit. Ezért és így jelent meg – a már említettekén kívül – 1873-ban Budapesten a *Kisebb történelmi munkái* két kötete, benne huszonöt írása⁴⁶, valamint – két kiadásban is, szintén a fővárosban – *A magyar vezérek kora Árpádtól Szent Istvánig* című, részben átdolgozott fejezeteket tartalmazó könyve.⁴⁷

A korábbi Szabó Károly-bibliográfiákból és életrajzokból – úgy tűnik – egyetlen igazán fontos mű maradt ki. Erre Romsics Ignác az imént említett historiográfiai összegzésében hívta fel a figyelmünket. Amikor a magyar parlament megszavazta, hogy a honfoglalás ezredik évfordulóját meg kell ünnepelni, a vallás- és közoktatásügyi miniszter felkérte a Magyar Tudományos Akadémiát, állapítsa meg a „magyarok bejövételének” pontos idejét. Az akadémia – érthető módon – a történettudományi bizottságát bízta

meg e feladattal, ahol kijelöltek egy szakértői testületet. Miután a tárgykörrel hosszú ideje foglalkozott, ennek Szabó Károly is tagja lett. A négy szakértői vélemény, továbbá az akadémiai bizottság állásfoglalása 1883-ban nyomtatásban is megjelent, *Jelentés a honfoglalás időpontjának meghatározása tárgyában* címmel.⁴⁸ Talán a fennmaradt leveleiből pontosabban kideríthető lenne, de Szabó Károly szövegéből mintha különös következtetést lehetne levonni. Mégpedig azt, hogy nem térhetett ki ugyan a feladat elől, de ímmel-ámmal fogott hozzá. Tíz napos késéssel küldte be a véleményét, feltűnően tömören megismételte a korábbi tanulmányaiban leírt kronológiai észrevételeit, majd ezek nyomán határozottan megismételte, hogy szerinte a magyarok először 889-ben léptek hódítóként a Kárpát-medence földjére, de a honfoglalás időpontja nem határozható meg ennyire konkrétan, mert ez legalább tíz évig elhúzódó folyamat volt.⁴⁹ Fanyalgó szavai arról árulkodnak, hogy noha egyik kezdeményezője volt a honalapítás ezredik évfordulójáról való megemlékezésnek, az eleve talminak szánt felhajtástól idegenkedett, egyáltalán nem lelkesedett a millenniumért, mert ő szerényebb, egyszerűbb ceremóniára gondolt.⁵⁰ A többi szakértő álláspontja is megoszlott, a bizottság meg fenntartotta a bizonytalanságot.⁵¹ Mint közismert, a kormány a szakértői javaslatok egyikét fogadta el, és 895-öt jelölte meg, de ezt – a nevetségesség határát súroló módon – az előkészületi idő rövidege miatt egy évvel eltolták, így a millennium pazar ünnepségeit 1896-ban rendezték meg.⁵² Lehet, hogy Szabó Károly forgott a sírjában...

A nemrég elhunyt kiváló történész, R. Várkonyi Ágnes a pozitívista történetiszemlélet magyarországi hatásáról pár évtizede írt értekezésében Szabó Károlyt a hazánkban is kibontakozó polgári történetírás második nemzedékéhez sorolja.⁵³ Nagyon találó, szellemes megnevezéssel a népies-polgári (máshol népies-realista) irány egyik képviselőjeként emlegeti.⁵⁴ Más megközelítésben a pozitívista módszer, szemlélet egyik itthoni előfutáraként méltatja, aki a forráskutatás (az írott források és a szóbeli, népi hagyományok, a helynevek oknyomozó feltárása) elsődlegességét vallotta, a tényekre támaszkodó történelmi rekonstrukciót részesítette előnyben⁵⁵, ám bizonyos elgondolásait – főleg a hun-magyar rokonság kérdésében – a történettudomány nem igazolta, vagy mindmáig – mindenekelőtt a székelyek eredetéről szólva – erősen vitatja. Voltaképpen ezt az értékelést fogadja el, veszi át a *Magyarország a XX. században* című sorozat tudománytörténeti kötetének historiográfiai fejezetében Erős Vilmos⁵⁶ is.

Talán nem tévedünk nagyot, ha azt állítjuk, hogy Szabó Károly történetírói tevékenységének egy része – a bizánci források, a középkori magyar krónikák és legendák, az Apáczai-féle egyetem-tervezet fordításai, a székely és más, erdélyi és magyarországi oklevelek közzététele, jó néhány tényfeltáró dolgozata, oklevél-regesztája – kiállta az idő próbáját. Alapos felkészültségét, széleskörű tájékozottságát, példamutató kintarsát bizonyítja nagyszerű bibliográfiája, a *Régi Magyar Könyvtár*, amely – ismételjük meg – a magyar történeti irodalomnak is egyik kiemelkedő, maradandó remeke.⁵⁷ Csakis hálás szívvel gondolhatunk alkotójára.

JEGYZETEK

1. Márki Sándor: Szabó Károly, 1824-1890. In: Emlékkönyv az Erdélyi Múzeum-Egyesület fel-százados ünnepére 1859-1909. Kolozsvár, 1909-1942. 188. p.
2. Borsa Gedeon: Magyar könyvtárosok: Szabó Károly, 1824-1890. = Könyvtáros, 1956. 2. sz. 105. p.

3. Lederer Emma: A magyar polgári történetírás rövid története. Budapest, Kossuth K., 1969. 189. p.
4. Gunst Péter: A magyar történetírás története. Debrecen, Csokonai K., 2000. 189., 203., 214. p.
5. Kristán Pál: A történetírás története. Jegyzet. Budapest, Tankönyvkiadó, 1991. 159-160., 192. p.
6. Romsics Ignác: Clio bővületében. Magyar történetírás a 19-20. században – nemzetközi kitekintéssel. Budapest, Osiris, 2011. 89., 95-96., 108., 116., 120. p.
7. Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. 13. köt. Budapest, Hornyánszky, 1909. 240. has.
8. A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825-1973 (összeáll. Fekete Gézáné). Budapest, MTA Könyvtára, 1975. 255. p.
9. Glatz Ferenc: A Magyar Történelmi Társulat megalakulásának története. = Századok, 1967. 248., 267. p. A kolozsvári állandó bizottságot a Társulat első vándorgyűlésén (1868. szeptember 20-25.) állították fel; Lukinich Imre: A Magyar Történelmi Társulat története 1867-1917. Budapest, 1918. 30., 32. p.
10. A folyóirat repertórium szerzőként, fordítóként harminchárom alkalommal említi a nevét, és a lap hat írását ismertette: A Századok repertórium 1867-1975 (szerk. Pamlényi Ervin). Budapest, Akadémiai K., 1987. 636., 756. p. (Mutatók).
11. Schilling Lajos: Szabó Károly emlékezete. = Erdélyi Múzeum, 1892. 24. p.
12. Az Akadémiai Értesítő nekrológja végén közölt egy bibliográfiát (Szabó Károly. = Akadémiai Értesítő, 1891. 497-501. p.), de sem az önálló művek listája, sem a folyóiratokban megjelent közlemények jegyzéke nem teljes, ráadásul az utóbbiban a leírások egy része hiányos vagy félrevezető. Szinnyei József biobibliográfiája szintén hiányos.
13. Schilling Lajos kolozsvári egyetemi tanár emlékbeszédében azt állította, hogy Szabó Károly tudományos munkáinak száma 146; Lásd: Szabó Károly emlékezete. = Erdélyi Múzeum, 1892. 15. p.
14. Szabó Károly első érdemi, átfogó életrajza és egyúttal munkásságának értékelő ismertetése Szádeczky Lajos emlékbeszédében olvasható: Szabó Károly emlékezete. = Századok, 1894. 195-223. p. (Különnyomatként: Budapest, 1894.) Sok információt tartalmaz Szinnyei József adattára: Magyar írók élete és munkái. 13. köt. Budapest, 1909. – 238-240. has. A három újabb keletű összefoglalás: Fülöp Géza: Szabó Károly pályaképe. Nagykőrös, Városi Tanács, 1990.; Váczy Leona: Szabó Károly 1824-1890. In: Szabó Károly: Napló és tanulmányok. Kolozsvár, Kriterion – Művelődés, 2010. 5-28. p.; Szabó Sándor: Ki is volt Szabó Károly? = Könyvtári Figyelő, 2011. 1. sz. 81-89. p.
15. R. Várkonyi Ágnes: A pozitívista történet szemlélet a magyar történetírásban. Budapest, Akadémiai K., 1973. 2- kötet. 238. p.
16. A fiumei tengerésziskolában vezetett naplóját pár éve Váczy Leona közölte: Napló 1846. In: Szabó Károly: Napló és tanulmányok. Kolozsvár, Kriterion – Művelődés, 2010. – 29-66. p.
17. A gesztus szimbolikus jellegére utal R. Várkonyi Ágnes: Historiográfiái törekvések Magyarországon a XIX. században. = Századok, 1969. 986. p.
18. Euripides válogatott színművei. 1-2. Ifigenia Auliszban és Ifigenia Tauriszban. Pest, Kisfaludy Társaság, 1849.; Mutatvány Thuküdidész peloponnészoszi háborújából. = Új Magyar Múzeum, 1850-51. 1. kötet. 204-215. p.; Anakreon dalaiból, 1-4. = Szépirodalmi Lapok, 1853. ; Oidipusz király / Szofoklész színműve. Kecskemét, 1857.
19. Szádeczky Lajos: Szabó Károly emlékezete. = Századok, 1894. 204. p.; R. Várkonyi Ágnes: A pozitívista történet szemlélet a magyar történetírásban. Budapest, Akadémiai K., 1973. 2. kötet. 237. p.
20. R. Várkonyi Ágnes: A pozitívista történet szemlélet a magyar történetírásban. Budapest, Akadémiai K., 1973. 2. kötet. 348. p.

21. Uo. 2. köt. 356. p.
22. Szabó Károly: Priszkosz szónok és bölcsész életéről s történetirata töredékeiről. = Új Magyar Múzeum, 1850-51. 1. köt. 545-566., 613-627. p.
23. A magyarok hadszerkezetéről Árpád korában. Bölcs Leó császár adatai. = Új Magyar Múzeum, 1851-52. 1. köt. 299-309. p.
24. Az akadémián levelező tagsági székfoglalóját Biborban született Konstantin császár munkái magyar történeti szempontból ismertetve címmel tartotta 1860. január 23-án; A Magyar Tudós Társaság tagjai 1825-1973 (összeáll. Fekete Géző). Budapest, MTA Könyvtára, 1973. 255. p. Megjelent: Magyar Akadémiai Értesítő. A Filozófiai, Törvény- és Történettudományi Osztály Közlönye, 1860. 1. köt. 61-167. p.
25. Kúszto bulos: II. Mehmet élete (ford. Szabó Károly). Budapest, 1875. – A Monumenta Hungariae Historica (Magyar Történelmi Emlékek) c. sorozat II. osztálya (Írók) XXII. kötetként jelent meg.
26. Attila. Történeti kor- és jellemrajz. Pest, Geibel, 1855.; Attila-mondák. Pest, Pfeifer, 1864.; Attila. Attila fiai és utódai történelme a magyarok Európába telepedéséig. Pest, 1865. Vö. R. Várkonyi Ágnes: A pozitívista történetnézet a magyar történetírásban. Budapest, Akadémiai K., 1973. 2. köt. 407. p.
27. R. Várkonyi Ágnes: A pozitívista történetnézet a magyar történetírásban. Budapest, Akadémiai K., 1973. 2. köt. 400-408. p.
28. Szádeczky Lajos: Szabó Károly emlékezete. = Századok, 1894. 201. p.
29. A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825-1973 (összeáll. Fekete Géző). Budapest, MTA Könyvtára, 1975. 255. p. A székfoglaló időpontja: 1872. június 10. Kiadták: Péter és Aba. Pest, MTA, 1872. (Értekezések a történettudomány köréből, 2:3.)
30. Kun László 1272-1290. Budapest, Franklin Társulat, 1886. – (Magyar történeti életrajzok). Vö. Szilágyi Sándor: Emlékbeszéd Szabó Károly r. tag felett. Budapest, MTA, 1896. 15. p.
31. Balla Gergely: Nagy-Kőrösi krónika. Kecskemét, Szilágyi Károly, 1856. Vö. R. Várkonyi Ágnes: A pozitívista történetnézet a magyar történetírásban. Budapest, Akadémiai K., 1973. 2. köt. 362. p.
32. Inczédi Pál naplója, 1660-1697; Késmárki névtelen nemes naplója, 1682-1683; Szakál Ferenc naplója, 1698-1718; Vízaknai Briccius György naplója, 1693-1717. Pest, Pfeifer, 1860. – A korán, a nagykőrösi műhely felbomlása miatt félbeszakadt sorozatról: R. Várkonyi Ágnes: A pozitívista történetnézet a magyar történetírásban. Budapest, Akadémiai K., 1973. 2. köt. 270. p.
33. Béla király névtelen jegyzőjének könyve a magyarok tetteiről. Pest, Ráth Mór, 1860.; Rogerius mester váradi kanonok siralmas éneke Magyarországnak IV-dik Béla király idejében a tatárok által történt romlásáról. Tamás spalatói esperes „Historia Salonita”-jából, a tatárjárás története. Pest, Ráth Mór, 1861.; Kézai Simon mester magyar krónikája. Pest, Ráth Mór, 1862.; Emlékiratok a magyar kereszténység első századáról. Pest, Ráth Mór, 1865.
34. Márk krónikája a magyarok viselt dolgairól az ősidőktől MCCCXXX. évig. Pest, Emich Gusztáv, 1867.
35. A vezérek kora; Az Árpád-királyok kora; A vegyes házakbeli királyok kora. In: Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen, [11.] : Magyarország 1. kötet. Budapest, Magyar Királyi Államnyomda, 1888. 43-54., 55-90., 91-144. p.
36. Különösen nagy vitát váltott ki Az 1533. székely krónika hitelességének védelme c. írása (Új Magyar Múzeum, 1854. 2. köt. 301-315., 383-409., 457-487. p.).
37. Jellemző példa: Királyi telepítvényesek-e a székelyek? Marosvásárhely, Református Kollégium, 1884. Vö. R. Várkonyi Ágnes: A pozitívista történetnézet a magyar történetírásban. Budapest, Akadémiai K., 1973. 2. köt. 408. p.
38. Székely oklevéltár. 1. köt.: 1211-1519.; 2. köt.: 1520-1571.; 3. köt.: 1270-1571. Kolozsvár, Magyar Történelmi Társulat Kolozsvári Bizottsága, 1872., 1876., 1890.

39. Székely oklevéltár. – 4. köt.: 1264-1895., 5. köt.: 1296-1603.; 6. köt.:1603-1698.; 7. köt.: 1696-1750. Kolozsvár, Magyar Történelmi Társulat Kolozsvári Bizottsága, 1895., 1896., 1897., 1898.
40. A régi székelység. Székely történelmi és jogi tanulmányok. Kolozsvár, Stein, 1890. – Akár előzményének is tekinthető: A régi székely törvények és szokások. Kolozsvár, 1887. (Az Erdélyi Múzeum-egylet bölcsélet-, nyelv- és történelemtudományi szakosztályának kiadványai, 4. köt. 3. füz.)
41. Szádeczky Lajos: Szabó Károly emlékezete. = Századok, 1894. 217. p.
42. Uo. 222. p.
43. Erdélyi történelmi adatok. 4. köt. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 1862.
44. Apáczai Cseri János Barcsai Ákos fejedelemhez benyújtott terve a magyar hazában felállítandó első tudományos egyetem ügyében. Pest, 1872.
45. Az Erdélyi Múzeum eredeti okleveleinek kivonata, 1232-1540. Budapest, Athaeneum, 1889. (Különnyomat, először a Történelmi Tár 1889-es évfolyamában jelent meg)
46. Kisebb történelmi munkái, 1-2. Budapest, 1873. 401, 410 p.
47. A magyar vezérek kora Árpádtól Szent Istvánig. Pest, Ráth Mór, 1869. 448 p., új kiadás: Budapest, Ráth Mór, 1883. 448 p.
48. Jelentés a honfoglalás időpontjának meghatározása tárgyában. Budapest, MTA Történettudományi Bizottsága, 1883. – A felkérésről és a szakértők megbízásáról: uo. 3-5. p.
49. Szabó Károly előterjesztése, 1883. január 20., Kolozsvár. In: uo. 49-53. p.
50. Ezt sejtetik Szádeczky Lajos akadémiai emlékbeszédének vonatkozó részletei is: Szabó Károly emlékezete. = Századok, 1894. 196. p. Hasonlóan látta mindezt R. Várkonyi Ágnes: Historiográfiai törekvések Magyarországon a XIX. században. = Századok, 1969. 986. p.
51. Jelentés... 19-20. p.
52. A Jelentés... nyomán interpretálja az eseményeket Romsics Ignác: Clio bűvöletében. Magyar történetírás a 19-20. században – nemzetközi kitekintéssel. Budapest, Osiris, 2011. 152-153. p.
53. R. Várkonyi Ágnes: A pozitívista történetiszemlélet a magyar történetírásban. Budapest, Akadémiai K., 1973. 1. köt. 215. p., 2. köt. 17., 114., 256. p.
54. Uo. 2. köt. 141-142., 352., 417. p. – Ugyanebben a művében idézi 1914-ből Szekfű Gyulát, aki „a nemzeti renaissance történetíróinak” nevezte ennek az irányzatnak a képviselőit; R. Várkonyi Ágnes: A pozitívista történetiszemlélet a magyar történetírásban. Budapest, Akadémiai K., 1973. 241. p.
55. Uo. 2. köt. 340., 342., 344., 352., 359. p.
56. Erős Vilmos: Történetírás. In: Magyarország a XX. században, 5. kötet. Tudomány, 2. Társadalomtudományok. Szekszárd, Babits K., 2000. 286. p.
57. Átfogóbb ismertetése Szabó Sándor egységes tanárképző főiskolai jegyzetében: Általános tájékoztatás, 2., A nemzeti bibliográfiák. 2. kiad. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1994. 38-40. p. Részben ismerteti, részben értékeli Fülöp Géza: Szabó Károly pályaképe. Nagykőrös, Városi Tanács, 1990. – 23-26. p. – Szabó Károly elgondolásait, célkitűzéseit, módszertani elveit az első és második kötet előszavában fejtette ki; újraközölte Váczy Leona: Régi Magyar Könyvtár. In: Szabó Károly: Napló és tanulmányok. Kolozsvár, Kriterion – Művelődés, 2010. – 67-74., 74-77. p.

Bényei Miklós

55 éves a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Irodalmi analitikus bibliográfiája

Idén 55 éves a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár *Irodalmi kritikák, tanulmányok bibliográfiája*. Vannak, vagyunk jó néhányan olvasók, könyvtárosok, akiknek a megnevezés talán így ismerősebb: a FSZEK *Irodalmi bibliográfiája* vagy a FSZEK *Irodalmi analitikus bibliográfiája*. A hivatalos az elsőként említett, de valójában mindhárom nevére hallgat az ünnepelt. Ötvenöt év, ez a kevés vagy sok idő, emberi léptékkal mérve egy javakorabeli ember életidejének felel meg. Aki ötvenöt éves, még nem öregember, de már túljutott élete delelőjén. Másképpen igaz ez a könyvtári bibliográfiák „életidejére”; egy, az 55. évében járó bibliográfia szinte már önálló intézménynek számít, de mindenképpen több mint fél évszázadon át épített, kitartó, rendszeres munkával létrehozott hagyománynak és örökségnek.

A „mi” bibliográfiánk (sértődés ne essék, nyilván ugyanígy miénknek tekintjük a Szociológiai és a Budapest-bibliográfiát is) 1961-ben indult hosszúra tervezett útjára, és az akkori idők könyvtári elgondolásai és kilátásai szerint évről évre számlálhatatlan katalóguscédulát készült magába integrálni. És valóban, így, ilyen metodikával épült-gyapodott harmincegynéhány éven keresztül. Mígnem őt is utolérte az oly igen korjellemző paradigmaticus változás, amely különösképpen az *információra* nézvést igaz: a számítógépesítés és digitalizálás. Így már 1989/90 után megkezdődött az Irodalmi bibliográfia számítógépre vitele, a retrospektív katalógus konverziós munkák, miáltal megjelenési formája már nem cédulakatalógusra hajazott, sokkal inkább egy könyvtári adatbázisra. Az adatrögzítés és adatkezelés a könyvtári berkekben akkoriban igen népszerű Textar program segítségével történt, amelyet még ma is meglepéssel használnak intézményi környezetben. Bár volt időszak, amikor a munkafolyamatok hét-nyolc könyvtáros munkaidejét igényelték, megérte a fáradság, ugyanis 1993-ra számítógépre került a teljes Irodalmi bibliográfia, helyben használat esetén immár online formában hozzáférhetővé váltak a bibliográfiai rekordok. Az éves gyapodások külső felhasználóknak az Arcanum Adatbázis Kft. fejlesztéseként 1998-tól CD-ROM-on, úgynevezett „FSZEK CD”-n kerültek rögzítésre, majd értékesítésre. A könyvtár- és bölcsészettudományokkal bármilyen

kapcsolatban lévő intézmények, legyenek akár az ország legeldegottabb szegletében, adtak annyit a presztízsükre, hogy évente frissítsék állományukat. 2004-től az adatbázis már hozzáférhető a világhálón is, bárki számára szabadon felhasználhatóan.

Az Irodalmi bibliográfia adatbázis formájában épült 2007 tavaszáig (ekkor megközelítőleg 75.500 tételt tartalmazott), amikor az informatikai fejlesztések lehetővé tették, hogy a kurrens feldolgozás rekordjai egyenesen az OPAC-ba, az elektronikus katalógusba kerüljenek. Az adatbázis teljes betöltésére – a kompatibilitás kidolgozása, majd némi korrekciós és ellenőrzési munkálatok után – a 2015-ös évben került sor. Jelenleg az Irodalmi bibliográfia több mint 112.000 tételt tartalmaz, amely tételek tartalmi kibontásának segítségével sajátos formában tükröződik, leképeződik a hatvanas évektől kezdődően napjainkig a magyar és részben a világirodalom hazai recepciója. Mértékadó irodalmi és könyvtári vélemények és belátások szerint nem képezheti vita tárgyát, hogy a FSZEK Irodalmi kritikák, tanulmányok bibliográfiája nélkülözhetetlen a folyamatosan magas szakmai minőségű oktatás-nevelés, kutatás és munka fenntartásához. Ami pedig a naprakészséget illeti: vezető napilapjaink irodalmi vonatkozású cikkei, könyvismertetői és recenziói, írókkal készített interjúi még aznap megjelennek feldolgozott tételek és megjeleníthető rekordok formájában, bármely informálódni kívánó felhasználónak elérhetően az Irodalmi bibliográfiában. Ki lehet próbálni.

Koncz Károly

Irodalmi kritikák, tanulmányok bibliográfiája

1961-2006

Szerkesztette: Pesti Ernő

Készült a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban

Szoftver:
Arcanum Adatbázis

Budapest, 2006

Minden jog fenntartva!

Kiegészítéseket, adatjavításokat, kérdéseket szívesen fogadunk
a konczk@fszek.hu címen.

Utolsó frissítés: 2007. április 10.

Győri György
(1924 – 2016)

Győri György 1948-tól volt könyvtáros, 1951-ben a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) budafoki kerületi könyvtárának vezetését bízták rá. Rendkívül fontos írásai az akkori *A könyvtáros* című szaklapban láttak napvilágot: 1953 és 1956 között mintegy két tucat hosszabb-rövidebb írás, majd 1970-ig további egy tucatnyi.

Később tanárként, majd a *Köznevelés* című pedagógiai lap munkatársaként dolgozott.

Üzemi könyvtárak munkája című bevezető művét a Népszava Kiadó jelentette meg 1954-ben. Könyvet írt a MÁVAG és a Goldberger gyár történetéről, később a vetélkedők megrendezését segítő kézikönyvet szerkesztett; a *Köznevelés*-ben és más lapokban megjelent fontos interjúiból (Bárcezi Géza, Czeizel Endre, Lőrincze Lajos, Marx György és mások) *Ember és műveltség* címmel kötetet adott ki a Gondolat Kiadó 1976-ban. A *Megemlékezés a holokauszt áldozatairól* című könyvet Hujber Istvánnal és Szunyogh Szabolccsal együtt szerkesztette (2003).

1956 novemberében, a szovjet intervenció után Győri a Magyar Írószövetség titkáránál jelentkezett, hogy „szeretné a munkástanácsok fejlődését tanulmányozni” – írja róla Standeisky Éva *Az írók és a munkástanácsok* című tanulmányában (1994).

Katsányi Sándor alapvetőnek számító FSZEK-történeti monográfiájának szövegében – a névmutató szerint – tizenkétszer szerepel a neve. Az utolsót idézzük: „*Robbanó bombaként hatott, mikor a művelődéspolitikai irányelvek házi megvitatása alkalmából 1958. október 22-én Győri György a teljes (kiemelés az eredetiben – S. P.) szabadpolcos rendszer bevetését követelte, amit szakmai forradalomnak nevezett. A hallgatóságból sokan megtapsolták, a jelenlévő vezetők viszont sorra elítélték.*” Katsányi megjegyzi, hogy az esetről „*jelentés készült a kerületi pártbizottságnak*”.

Ne feledjük, 1958 nyarán végezték ki Nagy Imrééket, és éppen október 22-én ki nem gondolt vissza a „forradalom” szó hallatán a két évvel azelőtti eseményekre... Katsányi a második kötet bevezetőjében aláhúzza azt is, hogy az „*ötvenes évek életének bemutatása egyoldalú maradt volna Marót Miklós, Győri György (...) könyvünk számára készült interjúi, visszaemlékezései nélkül*”.

Röviden szemléljük Győri fontosabb írásait *A könyvtáros* hasábjairól. 1953 decemberében tatabányai bányászkönyvtárakról számolt be; 1955 novemberében *Utazás a ponyva körül* című írásában ilyen kérdéseket vetett fel: „*él-e még a ponyva, miért olvassák a ponyvát, ártalmas-e a ponyva*”? Decemberben a létrejövő szakszervezeti központi könyvtárakról elmélkedik, leszögezve, hogy e téren „*minden sietség, szakszerűtlenség, átmeneti megoldások (...)*

nagy kárt okozhat”. Győri György *A könyvtáros* 1956. augusztusi számába cikket írt ezzel a címmel: *Könyvtári életünk demokratizmusáért!* (Lábjegyzet: „*A szerkesztőség a cikket vitaalapnak szánja.*”) Néhány idézet a cikkből: „... a változások máris éreztetik egészséges hatásukat könyvtári életünkben is. Ha csupán a könyvkiadásunk kézzelfogható javulását említem, már ezzel is sokat mondtam, hiszen a könyvtáros jó vagy rossz munkája elsősorban a rendelkezésre álló könyvanyag minőségétől függ. Kiadóink sorra jelentetnek meg olyan kitűnő műveket, amelyeket eddig a magyar közönségtől elzártak (gondoljunk csupán Szabó Lőrinc verseire és Hemingway kisregényeire!) s a változatos könyvanyag kölcsönzésével könyvtári életünkben immanens módon, önmagától adódóan demokratikusabb, szabadabb légkör honosul meg.” Ez azonban kevés, teszi hozzá a szerző. „*A kérdések garmadjából ez a cikk mindössze kettőt óhajt kiragadni*”, mégpedig a „*könyvtáros és az olvasó őszinteségének*” kérdését, illetve a „*zárt-, védett, és könyvtárakból kivont kötetek*” ügyét. Az őszinteség kapcsán a könyvtárosnak ezt javasolta: „*Ne kizárólag a sajtóban napvilágot látó határozatok és nyilatkozatok alapján beszélgessen* (az olvasóval – S.P.), *de saját belső parancsa szerint.*” A zárt vagy kivont könyvekről így írt: „*Tudományos könyvtáraink – felsőbb utasítások és nyomás következtében – a fasiszta könyvek után lázas szenvedéllyel vetették magukat minden könyvre, amely az éppen érvényes politikai felfogás szerint gyanús vagy kétes volt. Sorra kerültek a munkásmozgalom kezdeti korának könyvei (...), a klasszikus polgári közgazdászok; filozófusok és irodalomtörténészek, vallástörténészek és pszichológusok; és a hamis perek szűtött légkörben a félretaszítottak könyvei; sorra kerültek széppírók, költők, esszéisták (...). Hovatovább olyan zárt anyagok keletkeztek, amelyek újabb hatalmas könyvtárakként terpeszkedtek az eredeti könyvtár mellett.*”

Győri György hosszú élete utolsó évtizedeiben a vészkorszakban átéltek megírását tartotta fontosnak: *Megmeneküléseim. Hosszú levél unokáimnak* című kötete 2001-ben jelent meg, majd 2014-ben újra kiadták.

Az embertől és a kollégától búcsúzva még egy idézet kívánkozok ide: „*Ha a nevelő naponta száz meg száz banyagsággal találkozik is, ha ezerszer összeütközik a felelőtlenség tényeivel, neki akkor is tiszta és felelősségvállaló életre kell nevelnie - szoktatnia a növendékeit. Az iskola nem divatintézet. Erkölszi értékek bordozója*” (Pedagógusok Lapja, 1984).

Emlékét szabad szelleméhez híven őrizzük meg!

S. P.

Zimányi Magdolna (1934-2016)

A Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület elnöksége mély fájdalommal tudatja, hogy Zimányi Magdolna, egyesületünk alapító és vezetőségi tagja, élete utolsó pillanatáig segítőnk, bátorítónk, lelkiismeretünk és szeretett barátunk 2016. március 26-án örökre távozott közülünk. Zimányi Magdolna, az MTA Wigner Fizikai Kutatóközpont Részecske- és Magfizikai Intézet nyugdíjas tudományos munkatársa, a Számítógép Hálózati Központ egykori vezetője 82 évet élt.

Budapesten született 1934-ben, Györgyi Géza röntgenorvos és Zámor Magda gyermekéeként. Férje Zimányi József (1931-2006) Széchenyi-díjas magyar fizikus, az MTA rendes tagja, a magyarországi magfizika és nagyenergiájú fizika egyik úttörője volt.

Zimányi Magda 1953 és 1958 között matematikus oklevelet szerzett az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. 1992-től 2004-ig az MTA KFKI Részecske és Magfizikai Kutatóintézet Számítógép Hálózati Központjának vezetője volt. Elnökölte a Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program Etikai Bizottságát, elnökségi tagja volt a Neumann János Számítógép-tudományi Társaságnak, tagja a HEP-CCC Technical Advisory Sub-Committee-nak, tagja a Magyar Internet Társaság Egyesületnek.

A hazai számítástechnikai kultúra terjesztésében végzett munkájáért 2000-ben Neumann-díjat, a hálózati műszaki fejlesztésben végzett tevékenységéért 2008-ban HUNGARNET-díjat kapott, az Eötvös Loránd Fizikai Társulat pedig Prométheusz-éremet adományozott neki.

Rendkívüli intelligenciája, műszaki és humán tájékozottsága, emberszeretete által vezérelve folyton-folyvást a jót és a jobbítás lehetőségeit kereste. 1999-es javaslata alapján jött létre a MEK Egyesület. Szívügye volt az elektronikus irodalom terjesztése, eljuttatása minden érdeklődőhöz, különösen a határainkon túli magyarság számára.

Figyelme, gondoskodása az Egyesület minden tevékenységére kiterjedt, szerzőktől szerzett közzétételi engedélyt, pályázatokat írt, az adófelajánlások ügyét intézte, és közben rendkívüli szerénységgel és tapintattal segítette fiatalabb munkatársait abban, hogy az Egyesület tevékenysége folyamatos és hatékony maradjon, és minden megnyilvánulásában az eredeti küldetésének szolgálatára irányuljon.

Bölcsessége és fegyelmezett alapossága, toleranciája és következetessége, kitartása és nyitott szellemisége, hihetetlen munkabírása és elkötelezettsége Egyesületünk számára olyan erőforrást és példát jelentett, amelyhez méltónak kell maradnunk.

Köszönjük Zimányi Magdolnának azt a rengeteg munkát, amit a Magyar Elektronikus Könyvtárért és annak olvasótáboráért végzett, köszönjük, hogy ismerhettük, tanulhattunk tőle, és szerethettük Őt!

Temetése 2016. április 21-én, csütörtökön, déli 12 órakor lesz a Farkasréti temetőben. Nyugodjék békében!

Horváth Sándor Domokos

Nyitott könyvtár

Gondolatok Hajnal Ward Judit könyvéről

Folyóiratunk rendszeres olvasói bizonyára jól ismerik a szerző nevét; akik a címlap hátoldalán is szeretnek bogarászni, arra is emlékezhetnek (a vezetőknév második tagja szintén sejteti), hogy az Amerikai Egyesült Államokban élő, dolgozó magyar kollegina. Az már kevésbé ismert, ám a fülszövegből ez is kiderül, hogy annak idején, 1985-ben a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerzett doktori fokozatot angol nyelvészetből, majd 2006-ban a New Brunswick-i Rutgers Egyetemen végezte el a könyvtár-informatikai szakot. Jelenleg is ez utóbbi univerzitás munkatársa, az Alkoholtudományi Intézet könyvtárának vezetője, egyúttal a Kommunikáció- és Információtudományi Kar oktatója. A két könyvtári kultúra, az amerikai és a magyar közötti hagyományos – és a manapság formálódó kapcsolatok – egyik legszorgosabb építője, ápolója. A *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* hasábjain sűrűn jelentkezik írásaival, tagja a *Könyvtári Figyelő* szerkesztőbizottságának, viszonylag gyakran vesz részt a hazai szakmai tanácskozásokon is.

Nemrég az itthoni szakfolyóiratokban 2007 és 2015 között napvilágot látott cikkeit gyűjtötte össze egy kötetbe. Közzétételét a pozsonyi Kalligram Könyv- és Lapkiadó Kft., valamint – közös kiadásban – leányvállalata, a Pesti Kalligram Kft. vállalta. Talán ő maga is részese volt (némi nosztalgikus érzéssel) annak a döntésnek, hogy a kivitelezés munkálataira a debreceni Kapitális Kft. korszerű nyomdáját kérték fel. Bár a tartalomjegyzék valami rejtélyes okból kimaradt, a könyv végén olvasható „*a cikkekek megjelenési helye*”, ilyen módon könnyen megállapítható, hogy a kiadvány tizennyolc korábban keletkezett írást tartalmaz: esszéket, beszámolókat, tanulmányokat. Közülük tizenegy egyéni munka, hét másokkal közös alkotás; a társszerzők száma többnyire egy, kétszer kettő – egyikőjük magyarországi –, sőt van, ahol négy. Ez a tény információs világunkban immár egyre megszokottabb, olykor az elmaradhatatlan együttműködést demonstrálja. Másféle számítás szerint: a közlemények zöme, tizenhárom a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* évfolyamaiban jelent meg, négy a *Könyvtári Figyelő*ben, az időrendben utolsó tavaly az *Orrosi Könyvtárak* oldalain.

Tudatos szerzői-szerkesztői koncepciót tükröz a kötet belső tagolása. Hajnal Ward Judit elvetette az újraközlés egyébként kézenfekvő, ám kétségkívül formális időrendjét, és helyette meggyőzően logikus tematikai csoportosítást alakított ki. Ez öt nagyobb szerkezeti egységet takar; felsorolva: *A könyvtárban; Hírünk a világban; Könyvtárosok; Konferenciákról; Könyvtár – tudomány – könyvtártudomány*. Természetesen mindig amerikai (pontosabban: egyesült államokbeli) kérdésekről, viszonyokról, helyszínekről stb. van szó; akkor is, amikor az amerikai magyar könyvtárakról vagy az ottani magyar tudósokról olvashatunk.

Hiszen a szerző szándéka eléggé egyértelmű: a világ egyik legfejlettebb – valószínűleg e megszorítás felesleges, legalábbis ami az informatikai beágyazottságot illeti – könyvtári kultúrájának helyzetével, sikereivel és gondjaival, az esetleges vagy remélt megoldási lehetőségekkel kívánja megismertetni hallgatóit vagy magyarországi olvasóit. A jelenre koncentrálna, de néhol történelmi visszaillesztésre is vállalkozik: pl. az alkoholológia kialakulása, az e-könyv keletkezése, a lektorálás története. Mindaz, ami elének tárul, tartalmilag igen gazdag; a közlemények más-más helyen és főleg más-más időben történt megjelenése miatt elkerülhetetlen ismétlések sem terhesek az olvasó számára, épp ellenkezőleg, erősítik a mondanivalót, megkönnyítik annak megértést. Különösen sokat, nem egyszer sok újat tudhatunk meg a könyvtárak elektronizációjáról, az internet szerepéről, a digitalizálásról, az e-könyvekről, a különféle adatbázisokról. A hazai kollégák számára aligha érdektelen, inkább kifejezetten hasznos a könyvtári marketing jó néhány fogásának, trükkjének felvázolása is.

Az olvasók korábban is tapasztalhatták, hogy Hajnal Ward Judit ötletes mestere a címadásnak. Számos példa felhozható ebből a könyvből is: *Piszkos Fred a retinakijelzőn*: elektronikus könyvek az amerikai könyvtárakban; *Marslakók és detektívek a könyvtárban*: '56-os tudósok Amerikában; *Hivatásturizmus: könyvtárosok a tengerparton*; *Az Üveghegyen túl*; *Tudományos szelfi*: szerzői profilok az interneten. Legjobban azonban a főcím tetszik: *Nyitott könyvtár*. Az ember először, önkéntelenül is a public library, vagyis a nyilvános könyvtár eszményére gondol. Persze, ez ma is időszerű; hiszen a szerző írja: „a könyvtár igen demokratikus hely”, az információs írástudás elsajátításának fő célja, hogy „intelligens információszerzésre képes, kritikai gondolkodást gyakorló állampolgárokat neveljen.” Igaz, máshol azt is megjegyzi, hogy az amerikai közkönyvtár ma már inkább a művelődési központ és a központi piactér funkcióját tölti be. Jelen esetben azonban másról, bizonyos értelemben többről elmélkedik. Az idézett főcím összetett fogalmat jelez (és ez bomlik ki a könyv lapjain), amelynek forrása, hajtóereje a sokágú telekommunikációs forradalom. A könyvtári gyűjtemények, de legalábbis a portálok, a katalógusok állandó (szakzsargonnal: hétszer huszonnégy órás) elérhetősége már-már evidencia. Sokat ígér a könyvtárak és a közösségi média kapcsolatának szorosabbá tétele, a webkettő továbbfejlesztése. Szinte közhely, hogy a könyvtárak, elsősorban a felsőoktatási gyűjtemények és a rangos szakkönyvtárak nélkül elképzelhetetlen a nyitott tudomány (Open Science) gondolatának és gyakorlatának megvalósítása, kiteljesítése; egyebek között hangsúlyosan kerülnek szóba az egyetemi repozitóriumok, illetve a *Magyar Tudományos Művek Tára* és a hasonló (nemzetközi) adatbázisok. És voltaképpen ide sorolható a tudós (vagy szerzői) profilok, az általa neologizmusként javasolt kifejezéssel élve a tudományos szelfi összeállításának problémaköre is. S még egy negyedik elemet célszerű kiragadni: a könyvtári (és más közgyűjteményi) dokumentumok digitalizálását, hiszen ha ezeket így internetre kiteszik, elvileg bárki számára és bárhol, bármikor hozzáférhetővé válnak, ilyenformán lehetőséget kínálnak a regionális és lokális elszigeteltség oldásában, csökkentésében is.

Minekutána Hajnal Ward Judit egyetemi oktató is, igencsak járatos a könyvtár- és információtudomány elméleti kérdéseiben, leginkább azokon a területeken, amelyeket tanít (az elektronikus információs környezet és a hozzá kötődő tantárgyak). A *Könyvtári Figyelő*ben közölt tanulmányai közül kettőt különösen érdemes a magyarországi szakemberek figyelmébe ajánlani. Az egyik a külföldi (idegen nyelvű) könyvek, folyóiratok és egyéb dokumentumok beszerzésnek nehézségeit, továbbá ezek leküzdésének valós esélyeit

vázolja, miközben röviden értékeli is a felhasználható kiadói és terjesztői adatbázisok jökora hányadát. A másik (amelyet négy társával együtt írt) a bibliometria (tágabban a tudománymetria) már bevett, azaz elfogadott módszerei alkalmazásának előnyeit és hátrányait mérlegeli, egy saját intézeti professzorának konkrét példáján. Kitér az újfajta kísérletekre is, mindenekelőtt a valós alternatívát kínáló eljárás, az almetria lényegére; ez a hagyományos szűrőkön kívüli források, döntően a közösségi médiában keringő információk bevonását eredményezné a kutatói tevékenység és a folyóiratok értékelésébe. A harmadik Figyelő-cikk szintén tudományos igényű, bár nem annyira elméleti szemszögből vizsgálja a tárgyat, nevezetesen a lektorálás nálunk is erősen ellentmondásos megítélését. Precízen ismerteti a lektorálás fogalmát és folyamatát, összegzi mindazt, ami mellette, illetve ellene szól. Talán itt érzékelhető leginkább az oktatói elhivatottság. A publikáció némelyik része akár rögtön beilleszthető lenne egy tankönyvbe. Észrevételei, javaslatai méltán kiválthatják a magyarországi szakemberek, kutatók, folyóirat-szerkesztők és könyvtárosok érdeklődő figyelmét is.

A hazai könyvtárosok bizonyára izgatottan fogják olvasgatni (ha eddig még nem tették volna meg a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* számaiban) a *Hírünk a világban* című blokkot. A magyar származású Csűrös Clark Szilviával közösen írt cikk felvillantja – jórészt magyarországi szerzők nyomán – az észak-amerikai magyarok könyvtárainak ügyét, majd részletesebben, új információkat is felsorakoztatva bemutatja a New Brunswickban működő Amerikai Magyar Alapítvány Könyvtára és Levéltára szerepét, kiemelve, hogy ez a roppant értékes gyűjtemény elég jó határfokkal dokumentálja az ottani magyarok hozzájárulását az amerikai élethez, az amerikai történelemhez. Alighanem még izgalmasabb az az eszmeifuttatás, amely egy digitális magyar világgönyvtárról álmodozik. (Valószínűleg részben ebből ered a blokk címe is.) S innen már csak egy lépés – legalábbis gondolatilag – a civilizált emberiség régi, több évezredes vágyának, az egyetemes vagy globális könyvtár létrehozásának az álmához. Technikailag nyilván az Amerikai Egyesült Államok áll ehhez legközelebb. Módszertani szempontból tájékoztatás órán tanítható, sőt tanítandó lenne annak a nyomozásnak a leírása, amelyet az Alkoholtudományi Intézet könyvtárának munkatársai folytattak az '56-ban emigrált magyar tudósok (akiket a menekülttáborból a Rutgers Egyetemre vittek angol nyelvtanfolyamra) későbbi sorsának alakulásáról. A detektívmunkát aprólékosan bemutatják (három szerző is jegyzi a közleményt), de a tanfolyam hajdani részvevői közül – feltehetően a személyiségi jogok védelme miatt – név szerint senkit sem említenek.

Magától értetődik, hogy a könyv most nem tárgyalt témái szintén ajánlhatók a magyarországi kollégák figyelmébe. Hiszen kit ne foglalkoztatna a könyvtárépítészet – nálunk éppen nem aktuális – kérdésköre, vagy az olvasásnépszerűsítés sokszínű tematikája és metodikája (az Egyesült Államokban ijesztenően magas, egyharmadnyi a félanalfabéták aránya), netán a társadalmi (vagy civil) cenzúra (challenged book = vitatott könyv) veszélye és kivédése. Számunkra is sok fejtörést okoz az e-könyv terjedése; hamarabb megbarátkoztunk az elektronikus folyóiratokkal. Hajnal Ward Juditnak az a meglátása – noha hódolója az új technikának –, hogy „*az e-könyv egyáltalán nem veszélyezteti a nyomtatott könyvek létét.*” Lassú ütemben, buktatókkal ugyan, de hazánkban is kezd divatba jönni a részidős vagy ingyenes diákmunka, viszont még mindig elég ritka az önkéntesek közreműködése. Bizonyára érdemes tüzetesen átnézni az amerikai könyvtáros konferenciákról írottakat, főképp a szerző és munkatársai által szervezett New Brunswick-i rendezvényről; itt meg-

lepő információkra bukkanhatunk az interdiszciplináris „*alkoboltudomány szülőatyjaként titulált*”, magyar gyökerekkel is rendelkező, emigráns E. M. Jellinekről. Közkönyvtáraink gyermekekkel foglalkozó dolgozói számára különleges érzés lehet újraolvasni, milyen volt néhány éve az Egyesült Államok keleti partvidékén egy gyermekkönyvtár és a gyermekkönyvtáros élete. Sóhajtvá vesszük tudomásul, hogy Észak-Amerikában sem könnyű könyvtáros állást találni; a kudarc elkerülésére Hajnal Ward Judit itthon is jól használható, bár egyáltalán nem „holtbiztos” (ezt a jelzőt ő maga is enyhe iróniával szerepelteti a cikke címében) tippeket ad. Elgondolkodtató mindaz, amit az amerikai, csak mesterfokon zajló, erősen gyakorlati irányultságú egyetemi könyvtár-informatikai képzés visszásságairól mond; ezeket diákként és oktatóként is megtapasztalhatta. Elgondolkodtató az is, hogy náluk a könyvtáros-képzés akkreditációját az ALA (az Amerikai Könyvtár – vagy némely közleményben: Könyvtáros – Szövetség) végzi.

Egy helyen, a nemzetközi könyvbeszerzés elemzésénél azt olvashatjuk, hogy nem szabad és nem indokolt az amerikai és a többi térség helyzetét minőségileg összevetni, mert az „*egyszerűen más*”. Hajnal Ward Judit álláspontját megbocsátható áttétellel kitágíthatjuk az amerikai és az európai (benne a magyarországi) könyvtári kultúra egészére. Mi, akik közelről nemigen ismerjük az amerikai könyvtárügy állapotát, el kell, hogy fogadjuk a véleményét. Mindazonáltal szakmai meditációink keretében – virtuálisan – óhatatlanul megpróbálkozunk némi összehasonlítással. A szakirodalom, az internetes információk és az időnkénti tanulmányutak, no meg az éppen most recenzált könyv alapján úgy tűnik, mintha az amerikai könyvtárak a technikai felszereltség és az ehhez kapcsolódó egyéni felkészültség, aztán a könyvtárépületek mérete, nivója és célszerűsége terén határozottan, a könyvtárosok javadalmazását illetően csaknem bizonyosan megelőznek minket.

Végül egy-két szó a könyv nyelvi megformálásáról. Hajnal Ward Judit a felvetett kérdésekről meglepően könnyed, az iróniától sem tartózkodó, valódi esszé-stílusban ír (még a tanulmányokban is!). Kamatoztatja nyelvtani-szakfordítói rutinját, mindig igyekszik az amerikai (angol) szakkifejezések magyar megfelelőjét megkeresni (telitalalat a már harmadszor említendő „tudományos szelfi”), vagy ha ez nem sikerül, körülírva értelmezni. Tehát lapozgatás, böngészés közben nem érezhetjük, hogy száraz szakszöveget tartunk a kezünkben. Már csak ezért is érdemes beleolvasni a *Nyitott könyvtár* című kötetbe, persze legokosabb, ha végigolvassuk.

(Hajnal Ward Judit: *Nyitott könyvtár*. [Pozsony], Kalligram – [Budapest], Pesti Kalligram, 2015. 297 p.)

Bényei Miklós

Ex libris és képkultúra

Kultúrtörténeti album kisgrafika-kedvelőknek

Tavaly nyárelőn jelent meg Vasné Tóth Kornélia, az Országos Széchényi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatványtára munkatársának, a nemzeti könyvtár 34 ezres ex libris gyűjteménye kezelőjének *A moszkvai Rudomino-könyvtár hungarika ex librisei hazai és nemzetközi kontextusban* című könyve, amely doktori disszertációja alapján íródott (és amelyet a 3K 2015/6. számában ismerttettem). A szerző egyben szerkesztője a *Kisgrafika* című folyóiratnak, számos közleménye jelent meg az ex librisekről, nemcsak az általa szerkesztett folyóiratban, hanem például a *Magyar Könyvszemlében*, a *Magyar Grafikában*, a *Könyv, Könyvtár, Könyvtárosban* és az OSZK tanulmányköteteiben. Előadásokat tartott, kiállításokat szervezett és nyitott meg e témában. A Kisgrafika Barátok Köre Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület elnökségi tagja, nemzetközi ex libris kongresszusok rendszeres résztvevője.

Az idén év elején a Kossuth Kiadó és az Országos Széchényi Könyvtár jóvoltából ismét megörvendeztette a kisgrafika-barátokat az *Ex libris és képkultúra* című, *Modern magyar ex librisek* alcímű képes albummal, amelyet ő szerkesztett, ő válogatta a képeket és készítette a képalírásokat. A Nemzeti Kulturális Alap támogatásával megjelent 352 oldalas, impozáns kötet jegyzetekkel ellátott bevezető tanulmánya megismertet az ex libris eredeti funkciójával („a könyv tulajdonosát megjelölő, gyakran művészi kivitelű kisméretű grafika, melyet rendszerint a könyv táblájának belső oldalára ragasztanak”), a műalkotások technikai kivitelezésének formáival. Megemlíti e kisgrafika-típus hazai megjelenésének korai adatait, majd részletes áttekintést nyújt a XIX-XX. század fordulójától kezdődő időszakról, amikor is az ex libris – kiszabadulva a konkrét könyvhöz való kötődésből – a műgyűjtők számára önálló entitássá vált. Az első hazai ex libris kiállításra 1903-ban került sor. A gyűjtők egyesületekbe tömörültek, az első ilyen jellegű 1909-ben alakult. Az I. világháború bár megtörte a folyamatot, de az azt követő időszakot a grafikai művészet fellendülése jellemezte. A II. világháború után, a létrejött pártállam belügyminiszterei által kiadott, a civil szervezeteket feloszlató rendeleteknek az ilyen típusú egyesületek is áldozatul estek. Csak 1959-ben alakulhatott meg a grafikusokat, ex libris-gyűjtőket tömörítő Kisgrafika Barátok Köre. A továbbiakban árnyalt képet kapunk az egyesület tevékenységéről, kiállítások rendezéséről, a nemzetközi kapcsolatokról, a jeles művészekről, kiemelkedő gyűjtőkről, gyűjtő intézményekről. Ez utóbbiak közül kimagaslik az Országos Széchényi Könyvtár,

amely a kötelezpéldányok mellett hagyatékokkal (például Diskay Lenke grafikusművész, Galambos Ferenc jogtanácsos, bibliográfus és gyűjtő), valamint jelentős ajándékokkal (mint Csiby Mihály, Sós Zsigmond grafikusok) gyarapodott.

A 26x21,5 cm méretű albumban összesen 1060 ex libris látható. Egy közülük, a Szlovéniában élő Salamon Árpád által Vasné Tóth Kornéliának készített linómetszet a kötet borítóját, illetve kötéstábláját és címdoldalát díszíti, az Országos Széchényi Könyvtár ex libris állományából az albumba beválogatott többi ex libris pedig az ábrázolt motívumok szerint tizennégy fő téma szerint lett elrendezve: *Irodalmi témák* (191 kép); *Történelmi témák* (219 kép); *Mitológiai témák* (55 kép); *Vallási-egyházi témák* (58 kép); *Képzőművészeti témák* (52 kép); *Zene-tánc* (67 kép); *Topográfiai témák* (56 kép); *Néprajzi témák* (38 kép); *Foglalkozás, hobbi* (94 kép); *Címerábrázolások* (50 kép); *Könyvábrázolások* (44 kép); *Állatvilág* (53 kép); *Növényvilág* (41 kép); *Étkezéssel kapcsolatos témák* (41 kép). Ez a főbb felosztás tovább részleteződik: az irodalmi témáknál a magyar és a világirodalomra, ahol a magyar irodalom kronologikus sorrendben hét csoportot alkot Anonymust és a *Gesta Hungarorumot* ábrázoló alkotástól az 1933-ban született Király Zoltán költő és műfordítóig. A magyar irodalom témájú 132 ex libris részben irodalmunk számos kiemelkedő alakját, vagy valamelyik művére való utalást ábrázolja, de vannak íróink, költőink (Móricz Zsigmond, Babits Mihály, Radnóti Miklós, Kaffka Margit és mások) számára készített alkotások is. Találhatóak olyan, úgynevezett „in memoriam” lapok is, amelyek nem elsősorban egy konkrét könyvtulajdonos számára, hanem az író vagy költő emlékének megőrkítésére készültek. Szintén kronologikus felépítésű a világirodalmi témákat bemutató rész, ahol többek között a kiváló plakátművészeink által tervezett, úgynevezett „biankós”, azaz nem névre szóló ex libriseket is találhatunk.

A történelmi témák ismét két részre oszlanak: a magyar, illetve az egyetemes történelemre. Mindegyik kronologikus elrendezésű. A magyar rész korszakaiban az őstörténetünket ábrázoló ex librisektől a történelmi személyiségeink ábrázolásán át egészen a közelmúltunkig, az 1990. március 15-e alkalmára készített kisgrafikáig mutatja be 23, címmel ellátott csoportba rendezve történelmünk nevezetes eseményeit, összesen 167 képben. Szomorú sorozat a tizenhárom aradi vértanú portréja, és elgondolkodtatóak a II. világháború éveiben készült boldog, illetve békés új évet kívánó, harci események bemutatását sem nélkülöző művek. Az egyetemes történelem lapjai az ókori Egyiptomtól egészen a XX. század végéig tartalmaznak címmel ellátott csoportokat.

A nagy témakörökön belül kialakított, együttesen 123 csoport közül – amelyek mindegyike megérdemelne kultúrtörténeti, művészettörténeti értékelést – mindössze kettőt kívánok a továbbiakban kiemelni. Az egyik a *Topográfiai témák*, ahol az első csoportba a magyar világörökségeket ábrázoló képek kerültek, a másik a *Foglalkozás, hobbi* témakör, ahol könyvtári életképet is láthatunk. Az albumban egyébként kereken húsz olyan ex libris található, amelyen könyvtár van tulajdonosként megnevezve.

E témához kapcsolódva úgy gondolom, hogy itt érdemes elmondanunk azt, hogy a könyvtárak állományába is bekerülhettek olyan példányok, amelyekben ex libris, de lehet, hogy csak tulajdonosi bejegyzés vagy bélyegzés utal az eredeti tulajdonosra. Különösen elképzelhető ez az 1940-es évek végén, 1950-es évek elején a könyvtárba bekebelezett egykori egyesületi, kaszinói vagy magánkönyvtárak köteteiben, illetve később a Fölöspéldány-központon keresztül, vagy antikvárium révén beszerzett művek vagy a könyvtárnak ajándékozott hagyatékok esetében. Úgy gondolom, hogy művelődéstörténetünk, könyv-

tártörténetünk szempontjából érdemes lenne a könyvtár katalógusának tételében – ott, ahol még nem történt volna meg – a possesszori bejegyzéseknek, tulajdonbéljegyzéseknek, művészi vagy kevésbé művészi ex libriseknek a bibliográfiai rekord megjegyzés mezőjében, ezzel is megőrkítve egykori magán- és közkönyvtáraink létét.

Történelmünk, kultúrtörténetünk elevenedik meg az oldalanként átlagosan három vagy négy, részben színes fa- vagy linómetszet, rézkarc, rézmetszet, kőrajz vagy vegyes eljárással készült grafikákon. A témaköri sorszámmal ellátott képalírás közli az ex libris szövegét, és megfogalmazza az ábra témáját. A fő témák végén található *Képjegyzék* a sorszámsorrendjében tartalmazza a tulajdonos és a grafikus nevét a kisgrafika OSZK-s rak-tári jelzetét is megadva. A képek mindegyike neves művész alkotása, a legjelentősebbek nevének az említése a bevezető tanulmányban is megtörténik. Az alkotók meghatározása többéves kutatómunka eredménye lehet, hiszen a képeken – néhány kivétellel – csak a művész szignója látható, illetve sokszor csak közvetett információk állhattak a szerkesztő rendelkezésére. A képjegyzékek alapján az 1060 ex librist összesen 207 teljes névvel azonosított, és tizenhárom csak szignójával ismert művész készítette, és mindössze kilenc kisgrafika alkotójáról nem lehetett semmilyen információt találni. A kötet végén található *Névjegyzék* a képalírásokban található 831 nevet teszi, oldalszámra hivatkozva, visszakereshetővé.

A kiadványról a Történeti Interjúk Tára a YouTube-on közzétett egy bő másfél perces összeállítást Vasné Tóth Kornélia albumáról (<https://www.youtube.com/watch?v=EV5GdMSBYds&feature=share>), amely képileg is megerősíti az ebben az ismertetésben leírt dicsérő mondatokat.

A gyűjtők számára száz példányban számozott díszkiadás is készül majd ebből az albumból, amelyben az ex librisek mindegyike könyvtári hungarikum vagy magyar alkotójuk vagy magyar tulajdonosuk vagy magyar témájuk kapcsán. Erre rímelnék a *Bevezetés* fejezetben Vasné Tóth Kornélia záró mondatai: „... a nemzeti színek, a mentalitás, a hegy- és vízrajz, az épületek, öltözet, zene, tánc, foglalkozások, növények, állatok, ételek-italok, híres történelmi személyiségek, írók-költők, politikusok, tudósok stb. – egyaránt meghatározói magyarságunknak, a magyarságkép formálói, a nemzeti hagyomány őrzői. Ezek képi megjelenítését hivatott bemutatni, közkincsé tenni ez a könyv – az ex librisek ikonográfiáján keresztül.”

(Vasné Tóth Kornélia: *Ex libris és képkultúra. Modern magyar ex librisek*. Budapest, Kossuth Kiadó, Országos Széchényi Könyvtár, 2016. 349, [3] p.)

Kégli Ferenc
